

SEMBOOLİK ETKİLEŞİMCİLİK BAĞLAMINDA İDEAL ANNELİĞİN İNŞASI ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA¹

Ayşe Nur ASA²

Hasan GÜLLÜPUNAR³

ÖZ

Sembolik etkileşimcilik perspektifi, bireylerin toplum içerisindeki etkileşiminde anlam üretme süreçlerine odaklanarak, anneliğin bireysel olduğu kadar sosyal bir inşa süreci olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda annelik, bireylerin kendi deneyimleri kadar toplumsal beklentiler ve kültürel normların etkisiyle biçim alan bir kimlik sürecine karşılık gelmektedir. Toplum, anneliği belirli idealler çerçevesinde tanımlarken, bireyler girdikleri etkileşimler dâhilinde bu idealleri benimseyerek ya da direnç göstererek kendi kimliklerini inşa etmektedirler. Bu bağlamda annelerin ‘ideal annelik’ kavramı karşısında kendilerini tanımlama şekilleri ve bu kavram karşısında kendilerini nasıl konumlandıkları önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Bu çalışmada annelerin kimlik inşa süreçleri sembolik etkileşimcilik çerçevesinde ele alınmakta ve toplumun ideal anneliğin inşasındaki etkisi incelenmektedir. Araştırmanın temel amacı annelerin kendi annelik kimliklerini nasıl inşa ettiklerini, toplumsal beklentilerin bu süreçte nasıl bir rol oynadığını ve annelerin bu beklentilere uyum sağlama veya direnme biçimlerini anlamaktır. Bu amaç doğrultusunda kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılan on beş anne ile görüşülmüştür. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Veriler tematik analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular; anneliğin toplumsal dinamiklerin şekillendirdiği bir kimlik olduğunu göstermektedir. Anneler kendi annelik tarzını oluştursalar dahi, toplumsal beklentilerden etkilenmekte ve ‘ideal annelik’ tanımının baskısına maruz kalmaktadırlar. Bu baskılar, annelerde suçluluk, yetersizlik ve kaygı gibi duyguların ortaya çıkmasına neden olarak kimlik inşa süreçlerini etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sembolik etkileşimcilik, İdeal annelik, Kimlik inşası, Toplumsal beklentiler.

A QUALITATIVE STUDY ON THE CONSTRUCTION OF IDEAL MOTHERHOOD IN THE CONTEXT OF SYMBOLIC INTERACTIONISM

ABSTRACT

The symbolic interactionist perspective emphasizes that motherhood is not only an individual experience but also a socially constructed process, focusing on the ways individuals generate meaning through interactions within society. In this context, motherhood emerges as an identity process shaped not only by personal experiences but

Araştırma Makalesi

Research Article

² Doktora Öğrencisi
Süleyman Demirel Üniversitesi
İletişim Fakültesi, Isparta,
Türkiye

E-Posta
nurayseasa@gmail.com
ORCID
0000-0002-1095-2051

³ Prof. Dr.
Süleyman Demirel Üniversitesi
İletişim Fakültesi, Isparta,
Türkiye

E-Posta
hgullupunar@gmail.com
ORCID
0000-0002-6479-6269

Başvuru Tarihi / Received
21.04.2025

Kabul Tarihi / Accepted
10.09.2025

¹ Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’nun 21.03.2025 tarihli ve 166/38 sayılı kararı ile etik kurallar açısından uygun bulunmuştur.

also by societal expectations and cultural norms. While society defines motherhood within certain ideals, individuals construct their own identities by either internalizing or resisting these ideals through social interactions. In this regard, how mothers define themselves in relation to the concept of "ideal motherhood" and how they position themselves within this framework constitute a significant area of research. This study examines the identity construction processes of mothers within the framework of symbolic interactionism and investigates the influence of society on the construction of ideal motherhood. The primary aim of the research is to understand how mothers construct their maternal identities, the role societal expectations play in this process, and the ways in which mothers either conform to or resist these expectations. To achieve this aim, interviews were conducted with fifteen mothers recruited through the snowball sampling method. The study employs a qualitative research approach, utilizing semi-structured interviews as a data collection technique. The data were analyzed using thematic analysis. Findings indicate that motherhood is an identity shaped by social dynamics. Even when mothers develop their own parenting styles, they remain influenced by societal expectations and experience pressure from the dominant definition of "ideal motherhood." These pressures contribute to feelings of guilt, inadequacy, and anxiety among mothers, thereby affecting their identity construction processes.

Keywords: Symbolic interactionism, Ideal motherhood, Identity construction, Societal expectations.

GİRİŞ

Kimlikler, bireylerin sosyal roller aracılığıyla anlam kazandığı dinamik bir süreci yansıtmaktadır. Bu süreçte kendilerini sosyal kategorilere yerleştiren bireyler toplum tarafından tanımlanan normlar çerçevesinde kimliklerini oluşturmaktadır. Bir diğer ifadeyle toplum içerisinde her birey, girdikleri etkileşimler yoluyla kimliklerini yeniden inşa etmektedir (Kaufman ve Feldman, 2004, s. 481). Bu noktada sembolik etkileşimcilik perspektifinde bakıldığında kimlik, bireylerin kendilerini başkalarının gözünden nasıl gördüğü ve bunu nasıl içselleştirdiğiyle şekillenmektedir (Park ve Burgess, 1969, s. 424; Stevenson, 2003, s. 63). Bu bağlamda annelik ise yalnızca biyolojik bir gerçeklik olmaktan çıkmakta, dışsal beklentiler ve sosyal etkileşimler aracılığıyla toplumsal bir inşaya dönüşmektedir. Yani annelik kimliği ‘ideal annelik’ tanımlaması ile belirli beklentiler çerçevesinde şekillenmektedir. Söz konusu tanımlama dışında bir annelik kimliği sergileyen anneler ise ‘yeterli’ ya da ‘bilinçli’ anne olup olmadıklarına dair toplumsal bir yargılamaya maruz kalmaktadırlar. Toplumsal beklentilerle bireysel kararlar arasındaki çatışma ise annelerde suçluluk, yetersizlik hissi ve kendini kanıtlama ihtiyacı gibi duyguları ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye’de farklı sosyoekonomik düzeylere ve eğitim seviyelerine sahip annelerin ‘ideal annelik’ kavramını nasıl algıladıkları, toplumsal baskılar karşısında annelik kimliklerini nasıl inşa ettikleri ve toplumsal normların annelik kimliğini nasıl şekillendirdiği ele alınmaktadır. Ayrıca, anneliğin, bireysel bir deneyim olmanın ötesinde, toplumsal beklentiler doğrultusunda nasıl şekillendiği ve annelerin bu beklentilere karşı alternatif annelik pratikleri geliştirip geliştirmedikleri incelenecektir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış mülakatlar tercih edilmiştir. Katılımcılar kartopu örnekleme yöntemi ile seçilmiş olup farklı yaş gruplarından ve çeşitli sosyoekonomik arka planlardan gelen çalışan ve çalışmayan annelerden oluşmaktadır. Bu araştırma ile sembolik etkileşimcilik bağlamında annelerin kimlik inşa süreçlerinde, toplumun tutumlarının farklı annelik pratiklerini nasıl şekillendirdiği ortaya konularak literatüre katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

1.Sembolik Etkileşimcilik ve Kimlik İnşası

Sembol, paylaşılan normlar ya da gelenekler yoluyla bir bireye anlam aktarmada kullanılan bir tür gösterge veya davranışı temsil etmektedir (Edgar ve Sedgwick, 2007, s. 365). Etkileşim ise insanların farklılıklar içindeki birliği anlama gayretini, yani çeşitli unsurların uyum içinde bir arada bulunabileceğini idrak etme sürecini yansıtmaktadır (Park ve Burgess, 1969, s. 339). Etkileşim sürecinde bireyler, eylemlerini başkalarının davranışlarına yönelik bir beklentiyle gerçekleştirmektedir. Sosyal olaylar ile durumlar bu sayede anlam kazanmaktadır (Edgar ve Sedgwick, 2007, s. 185). Bir diğer ifadeyle bireylerin günlük etkileşimleri toplumsal gerçekliğin inşasında rol oynamaktadır (Hewitt ve Shulman, 2019, s. 315). Bu bağlamda, sembolik etkileşim topluma, bireye ve kişilerarası ilişkilere dair bir perspektif sunmaktadır (Blumer, 1962, s. 179). Blumer, sembolik etkileşimciliğin üç temel önerme üzerine kurulduğunu söylemektedir. Birincisi, bireylerin nesnelere, bu nesnelerin kendileri için taşıdığı anlamlar doğrultusunda tepki vermesidir. Yani insanlar, nesnelere yükledikleri anlamlar çerçevesinde hareket etmektedirler. Bu anlamlar, fiziksel objelerden insan ilişkilerine, kurumlardan ideallere kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. İkinci önerme, nesnelerin anlamlarının bireyin başkalarıyla kurduğu sosyal etkileşimden kaynaklandığını ya da bu etkileşim sürecinde şekillendiğini ifade etmektedir. Üçüncüsü ise bireyin bu anlamları günlük yaşamında karşılaştığı durumlarla başa çıkarken uygulamasını ve içinde bulunduğu koşullara bağlı olarak değiştirdiği yorumlayıcı bir süreci vurgulamaktadır. Yani, anlamlar zaman içinde

gözden geçirilerek dönüşüme uğramaktadır (Blumer, 1969, s. 2). Anlamların gözden geçirilerek ele alınma süreci, bireylerin içlerinde gerçekleşen içsel konuşmaya dönüşmektedir. Şöyle ki birey, bulunduğu duruma göre anlamları seçmekte, kontrol etmekte ve yeniden düzenleyerek dönüştürmektedir. Bir başka deyişle zihninde toplumsal süreçleri içselleştirmektedir (Abbott, 1999, s. 6; Littlejohn, 1977, s. 86). Bu bağlamda etkileşimler, açık ve örtük davranışları da kapsayan insan eylemlerinin bütün sürecini içermektedir. Bireyin doğuştan getirdiği ani ve içgüdüsel tepkileri, zamanla toplumun beklentilerini ve normlarını benimseyerek şekillenmektedir (Mead, 1934, s. 213). Birey tepkilerini sosyal normlara uyum sağlayarak kontrol edebilir ve yönlendirebilir bir duruma erişmektedir. Bu yaklaşım bireylerin benliğini, bir başka kişinin tutum ve beklentilerine yanıt vererek inşa ettiğini göstermektedir. Benliği başlatan hareket yönü bireyin kişisel dürtüleri ve toplumsal beklentileri arasındaki dinamikleri ifade etmektedir (Reynolds ve Metzger, 1973, s. 190). Arthur Kirby (2010, s. 141) de bireylerin davranışlarının iki yöne dayandığının altını çizerek bir yandan özgün tepkiler veren bireyin diğer yandan toplumsal kurallara göre tepkilerini düzenlediğinden söz etmektedir. Yani davranışlar iki yön arasında bir dengeye dayanmaktadır ve bireyler kültürel beklentilerden bağımsız olamamakta ve toplumla her zaman ilişkili bir şekilde yol almaktadır (Rose, 1962, s. 12). Anlaşılabileceği üzere sembolik etkileşimcilik, toplumsal yaşamda bireylerin, iletişim yoluyla üretilen anlamların etkisiyle kimliklerinin şekillendiğini öne sürmektedir (Güngör, 2022, s. 346).

Toplumsal bir ürün olan kimlikler, bireyin bir rolde kendisine atfettiği ve başkalarının da ona atfettiği anlamlardır (Burke ve Reitzes, 1981, s. 84; Lopata, 2003, s. 157). Bir kimlik, bir bireye hem sosyal durumu hem de kendi eylemlerini yorumlayabileceği bir bakış açısı veya referans çerçevesi sağlamaktadır (Wells, 1978, s. 191). Bireyler, toplumsal etkileşimlerde farklı roller üstlenerek kendilerini başkalarına sunmaktadırlar (Mercer, 1981, s. 73). Bu süreçte, bireyin sergilediği performanslar ve diğerlerinin bu performanslara verdiği tepkiler, kimliğin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır (Goffman, 2004, s. 234-235; Strauss, 1962, s. 63).

2. İdeal Anneliğin İnşası

Sürekli değişen bir bağlamda gerçekleşen toplumsal eylemler aracılığıyla ortaya çıkan kültür, bir toplumun özgün kimliğini yansıtmaktadır (Hofstede vd., 2002, s. 41; Song, 2007, s. 17). Şöyle ki, geçmişte etkili olduğu kanıtlanmış yaşam biçimleri, sosyal

durumlarla başa çıkma yolları, bireyi ve toplumsal davranışı anlamlandırma biçimleri kültür aracılığıyla belirlenmektedir. Kültür, tüm bunları geçmişte pekiştirerek aktarmaktadır (Triandis, 1989, s. 511). Bu noktada annelik kimliği de toplum içerisinde yeniden inşa edilmekte ve kültüre nüfuz etmektedir (Sutherland, 2010, s. 314; Woodward, 1997, s. 243). Bir diğer ifadeyle toplum içerisinde yeniden üretilen bir ideal annelik tanımlaması mevcut olmaktadır. O'Donohoe vd. (2013, s. 9) de anneliğin sosyal bir yapıda olduğunu ve iyi annelik ideallerinin sosyal normlara göre tanımlandığını ifade etmektedir.

Collett (2005, s. 328), kişisel kimliklerin doğuştan gelen ya da fiziksel olarak sahip olunan şeyler olmadığını, aksine sosyal etkileşim sürecinde şekillendiğini vurgulamaktadır. Örneğin bir kadının biyolojik olarak anne olması, onun anne kimliğini benimsemesi anlamına gelmemektedir. Gerçek anlamda bu kimliği üstlenmesi, toplum tarafından belirlenen anne rolünü yerine getirmesi ve bu rolün kamusal alanda görünür hale gelmesiyle mümkün olmaktadır (Smart, 1996, s. 37). Yani kimlikler, yalnızca bireyin kendisine ait olmamakta, aynı zamanda sosyal etkileşimler içinde inşa edilen bir olgu olarak görülmektedir (Kutzer, 2013, s. 13). Anneliğe dair bazı sembolik anlamlar da geniş bir toplum tarafından veya anne grupları gibi daha dar bir sosyal çevrede paylaşılabilmektedir (Jıman, 2015, s. 21). Annelerin kendi aralarındaki etkileşimler sonucu paylaşılan deneyimler - örneğin, hamilelik, doğum, çocukların hastalıkları, ev işleri vb. - annelikle ilgili özgün anlamların oluşmasına ve şekillenmesine katkı sağlayabilmektedir (March, 2005, s. 238; Tardy, 2000, s. 434). Kutzer (2013, s. 1) de bir kadının kimliğinin anneliğe geçişte kendisi ve etrafındakiler tarafından yeniden tanımlandığını dile getirmektedir.

Günümüzde idealize edilen annelik, anne rolünün ve kimliğinin merkezi konumunu daha da güçlendirmektedir (Arendell, 2000, s. 1194; Dally, 1983, s. 154). Örneğin ev dışındaki 'çalışmanın' cinsiyete dayalı yapısı iyi anneliğe karşı olan bir model üzerine kurulmuştur (Macdonald, 1998, s. 49; Sutherland, 2010, s. 314). Çalışan annelerin yanı sıra evde kalan anneler de bu durumdan etkilenmektedir (Douglas ve Michaels, 2004, s. 106). Şöyle ki annelikte başarıya verilen önem nedeniyle iyi bir anne olarak algılanmak birçok kadın için merkezi bir kimlik meselesi olmuştur. Birinin annesi olmak yeterli olmamakta, bir annenin başarısı çocuğunun yaşamı ve elde ettiği başarılarla ölçülmektedir (Johnston ve Swanson, 2006, s. 513). Çocuklar, kadının çabalarının somut sonuçları olarak sahnede yer almaktadır ve onların iyiliği ve başarısı, 'kadının annelik içgüdülerinin,

bir insan olarak değerinin' bir göstergesi olarak görülmektedir (Tardy, 2000, s. 444). Bu durum annelerin çocuklarına tamamen adanmasını, onların her ihtiyacını eksiksiz karşılamasını ve çocuk yetiştirmeyi en önemli öncelikleri haline getirmesini gerektiren bir anlayışı temsil etmektedir. İdealize edilen bu anlayış, annenin sadece bir birey olarak değil, öncelikle ve en çok "anne" olarak tanımlanmasını pekiştirmektedir (March, 2005, s. 238). Yani annelik rolü, kadının kimliğinin merkezine yerleştirilerek onun diğer kimliklerini - bireysel, mesleki ya da sosyal kimlikleri- geri planda bırakabilmektedir. Douglas ve Michaels (2004, s. 4) iyi anne olmanın, kadının tüm fiziksel, psikolojik, duygusal ve entelektüel varlığını 7/24 çocuklarına adanması olarak tanımlandığını dile getirmektedir. Villalobos (2014, s. 56) ideal anneliğin, duygusal, entelektüel ve fiziksel varlığını tamamen çocuklarını beslemeye, sevmeye ve korumaya adanmış bir anne imajı sunduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Doucet (2004, s. 295) ve Arendell (1999, s. 8) iyi bir annenin bakım veren kişi olarak tanımlandığını ifade etmektedir. Phoenix vd. (1991, s. 196) ise toplumda ideal anneliğin, çocukları çok küçükken ev dışında çalışmayan ve ücretli işin annelikten daha önemli olmasına asla izin vermeyen annelik olarak tanımlandığını açıklamaktadır. Sutherland'a (2010, s. 313) göre de toplumdaki iyi anne, hayatında dengeyi bulabilen, belki yarı zamanlı çalışabilen ve çocukları için oyun randevuları ayarlayıp aynı zamanda sorunsuz bir şekilde işleyen bir ev düzenini koruyabilen kişidir. Anlaşılabileceği üzere toplumsal normlar, anneliği fedakârlık ve adanmışlıkla tanımlayarak kadınların kimliğini büyük ölçüde bu rolle özdeşleştirmektedir (Hare-Mustin ve Broderick, 1979, s. 119). Annelik, sadece biyolojik bir süreç olmaktan çıkıp, toplum tarafından belirlenen kalıplar içinde inşa edilen bir kimliğe dönüşmektedir. Öncesinde de söz edildiği gibi özellikle çalışan anneler, bu kalıplarla sıklıkla çatışma yaşamaktadır (Collett, 2005, s. 329). Çünkü geleneksel anlayış, anneliği tam zamanlı bir sorumluluk olarak görmeye devam etmektedir. Bu durumda ise kadınların annelik rollerine duyduğu bağlılık, kişisel kimliklerini gölgede bırakabilmektedir (Stryker ve Serpe, 1982, s. 211-212). Kadınlar kişisel kimliklerini kaybettikçe ve annelik, zamanlarının büyük bir kısmını kapladıkça, anlam ve amaç duygularını ağırlıklı olarak çocuklarından ve annelik rollerinden türetmeye başlamaktadır (Boulton, 1983, s. 134; Garey, 1995, s. 415). Yani, kadınlar bireysel kimliklerinden (örneğin kariyerleri, hobileri veya kişisel ilgi alanları gibi) uzaklaştıkça, anlam ve değer duygularını daha çok

annelikten ve çocuklarıyla olan ilişkilerinden almaya başlamaktadır (Laney vd. 2015, s. 127).

Kadınlar, annelik sürecine girdiklerinde, kimlik çalışması yapmalarına neden olan yeni durumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Millward, 2006, s. 326). Bu kimlik çalışması, toplumsal beklentiler doğrultusunda benliğin nasıl sunulduğunu ve içselleştirildiğini de beraberinde getirmektedir. Goffman (1961, s. 106) benlik sunumunun çocuk sahibi kadınlara olmak istedikleri anne gibi görünme fırsatı sunduğunu ifade etmektedir. Böylece anneler toplumun etkisiyle ulaşmayı arzuladıkları ideal anne rolünü benimsediklerini ilan ederek, onu yerine getirebilme becerilerini ve niteliklerini göstermeye uygun rol faaliyetlerine aktif olarak katılmayı amaçlamaktadırlar. Şöyle ki benlik, çevreden gelen bilgileri seçerek, işleyerek ve değerlendirerek anneliğin nasıl deneyimleneceğini belirlemektedir. Bu süreç, annelikle ilgili sosyal beklentiler ve bireysel deneyimler arasında farklılıklar yaratmakta ve annelerin kimlik algısını şekillendirmektedir (Phoenix vd., 1991, s. 8). Bir diğer ifadeyle, bireysel kimliklerinden uzaklaşan anneler, kendilerini topluma sunarken başkalarını etkilemenin yanı sıra kendi kimliklerini de inşa etmektedirler (Kutzer, 2013, s. 15). Bu inşa süreci, izlenim yaratma çabasından ziyade rolü benimseme ve içselleştirme süreci olarak değerlendirilmektedir (McKillop Jr. vd., 1992, s. 790; Owens vd., 2010, s. 479). Bireylerin başkalarına sunduğu izlenim, bireyin kendisiyle ilgili oluşturduğu anlayışı yansıttığı ölçüde, onun bu role uygun şekilde hareket etmesine ve olmak istediği benliği şekillendirmesine katkı sağlamaktadır (Goffman, 2004, s. 19-20; Park, 1950, s. 250).

Annelik kimliği, kadınların nasıl anne olmaları gerektiğine dair içselleştirilmiş idealleri ve toplumun beklentilerini kendi yaşam gerçeklikleriyle bütünleştirmeyi içermektedir (Choi vd., 2005, s. 167-168; Shelton ve Johnson, 2006, s. 317). Bu doğrultuda toplumda annelerden belirli normlara, değerlere ve davranış kalıplarına uymaları beklenmektedir (Sutherland, 2010, s. 311). Günümüzde babalar giderek artan bir şekilde ev işlerinin bir kısmını üstlense de, çoğu kültürde anneler, çocuklarının bakımı ve duygusal gelişimi konusunda sorumlu tutulan kişiler konumunda yer almaktadır (Eyer, 1996, s. 175; Larossa, 1998, s. 1160). Örneğin, anne, babadan daha çok, ne zaman bez satın alınacağını, ne zaman doktora gidileceğini veya çarşafların ne zaman değiştirileceğini bilmektedir. Bu nedenle anneler, ebeveynliğin daha fazla ‘zihinsel yükünü’ taşımakta, çocuklarının güvenliğinden ve dünyadaki refahından kendisinin

sorumlu olduğunu düşünmektedir (Ehrensaft, 1984, s. 54; Villalobos, 2014, s. 66). Annelere yüklenen ve onların içselleştirdiği bu sorumluluk hissi, kadınların, annelik rolleriyle ilişkili olarak suçluluk yaşamalarına neden olmaktadır (Sutherland, 2010, s. 310; Tardy, 2000, s. 445). Çünkü anne olan kadınlar ideale ulaşamadıklarında eksiklik duyarak kendilerini suçlamaktadırlar (Villalobos, 2014, s. 52). Ehrensaft (1984, s. 53) anne suçluluğunun 'iyi annelik' konusundaki toplumsal beklentilerle ilişkili olduğunu dile getirmektedir. Dolayısıyla benimsedikleri sorumluluklar nedeniyle anneler, sadece başkasına emanet ettikleri çocuklarının bakımı hakkında endişelenmemekte, aynı zamanda evden uzakta geçirdikleri zaman için toplumsal onay alamamaktan da korkmaktadırlar (Sutherland, 2010, s. 314). Miller (2007, s. 350) bu konuda özellikle yeni annelerin kendilerini kültürel olarak onaylanan annelik idealleriyle karşılaştırdığını belirterek, yaptıkları karşılaştırmalar ile kendilerinde eksiklikler bulunduğunu ve sürekli gerginlik hissettiğini dile getirmektedir. Toplumsal normlar ve kültürel değerler, anneliğin besleyici ve sosyalleştirici yönlerini öne çıkararak, kadınların çocuklarına ahlaki değerler aşılması, sorumluluk ve disiplin kazandırması konusundaki beklentileri de pekiştirmektedir (Mial ve March, 2005, s. 44-45).

Anneliğin, biyolojik olduğu kadar toplumsal, ekonomik ve kültürel bir olgu olduğunu söyleyen Woodward (1997, s. 240-241), çocuk yetiştirme uygulamalarının kültüre göre değiştiğini ve anneliğin farklı toplumsal ve ekonomik bağlamlarda şekillendiğini dile getirmektedir. "İyi" veya "kötü" annelik gibi kavramların ise kültürel temsiller aracılığıyla belirlendiğini ve anneliğin kime uygun olduğu konusunda fikirler sunduğunu açıklamaktadır. May (2008, s. 473) de farklı etnik ve sınıfsal geçmişlere sahip annelerin iyi anneliğin ne olduğuna dair farklı ideallere sahip olabildiğinden söz etmektedir. Bir annenin çocuklarına kendisinin bakmasının ne ölçüde beklendiğini ve bunu nasıl yapması gerektiğini buna örnek olarak vermektedir. Ancak anneleri birleştiren şeyin kendi anneliklerini sosyal normlarla ilişkilendirerek tartışma eğilimleri olduğunu belirtmektedir. Yani kadınlar anneliği kimliklerinin bir parçası haline getirirken, annelikle ilgili gerçekler ve toplumsal idealler arasındaki farktan kaynaklanan bir içsel çatışma da yaşayabilmektedirler (Jiman, 2015, s. 13; Laney vd., 2015, s. 127). Bu nedenle, belirli bir toplumda veya kültürde nasıl tanımlanırsa tanımlansın 'iyi' bir anne olmaya dair güçlü beklentiler vardır ve bunun sonucunda anneler, gerekli görülen koşulları yerine getirmeye çalışmaktadır (Roxburgh, 1997, s. 271). Anlaşılacağı üzere burada anneliğin farklı

toplumsal ve kültürel bağlamlarda değişebileceği (Garey, 1995, s. 416; May, 2008, s. 479), fakat anneler üzerinde "iyi bir anne" olma konusunda güçlü bir toplumsal baskının bulunduğu vurgulanmaktadır (March, 2005, s. 239; Shelton ve Johnson, 2006, s. 326).

3. Araştırma Soruları

Bu çalışmanın amacı, annelerin kendi annelik kimliklerini nasıl inşa ettiklerini, toplumsal beklentilerin bu süreçte nasıl bir rol oynadığını ve annelerin bu beklentilere uyum sağlama veya direnme biçimlerini anlamaktır. Bu bağlamda şu sorulara cevap aranmıştır:

- ‘İdeal anne’ kavramı nasıl tanımlanmaktadır? Anneler toplumun ideal anne tanımını nasıl algılamaktadır?
- Anneler toplumdaki ideal annelik algısını nasıl içselleştirmekte veya ona direnç göstermektedir?
- Anneler toplumsal beklentiler ve baskılar karşısında annelik kimliklerini nasıl inşa etmekte ve sürdürmektedir?
- Çalışan ve çalışmayan anneler, annelik rollerini nasıl deneyimlemekte ve bu rollere yönelik toplumsal baskılar karşısında nasıl konumlanmaktadır?
- Anneler, annelikle ilgili toplumsal normlara uymadıklarında ne tür dışlanma, suçluluk veya yetersizlik duyguları yaşamaktadır ve bu durum kimlik inşalarını nasıl etkilemektedir?
- Sosyal medya ve yakın çevre, annelik kimliğinin şekillenmesinde nasıl bir rol oynamaktadır?

4. Metodoloji

Kişisel anlatılar yalnızca bireysel ve özgün değildir. Kişisel bir anlatıyı aktarma eylemi aynı zamanda toplumsal bir eylemdir. Eylemler ortak bir kültürel çerçeve içerisinde yorumlanmaktadır. Anlatılar, anlatıcının deneyimlerini anlamlandırmasını ve bunları başkalarına anlaşılır kılmasını sağlayan ortak dil ve paylaşılan yorumlama çerçevelerinden yararlanmaktadır (Burke ve Reitzes, 1981, s. 85; May, 2008, s. 475). Burada vurgulanan nokta, kişisel hikâyelerin tamamen bireysel olmadığı, aksine toplumsal bağlam içinde şekillenmesidir. İnsanlar kendi deneyimlerini anlatırken, kültürel olarak paylaşılan dil ve anlam çerçevelerini kullanarak hikâyelerini başkalarına aktarmaktadırlar. Yani kişisel anlatılar toplumsal bir yön taşımaktadır. Bu doğrultuda nitel

araştırmalar bireylerin deneyimlerinin öznel boyutunu anlamayı, olaylara yükledikleri anlamları ortaya koymayı ve katılımcıların bakış açıları doğrultusunda insan davranışlarına dair bütüncül yorumlar geliştirmeyi amaçlamaktadır (Bogdan & Biklen, 2022, s. 28). Dolayısıyla bu çalışmada verilere ulaşmak adına nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, veri toplama aşamasında önceden belirlenmiş soruların sorulmasına ve görüşme sürecinde ortaya çıkan yeni konular çerçevesinde katılımcıya esnek soru yöneltmeye imkân tanımaktadır (Güler vd., 2015, s. 103).

Araştırmanın evrenini, farklı yaş gruplarından ve çeşitli sosyoekonomik arka planlardan gelen çalışan ve çalışmayan anneler oluşturmaktadır. Örneklemine ise, kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılan ve araştırmaya katılmayı kabul eden on beş anne oluşturmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden yürütülen bu çalışmada görüşme yalnızca annelerle sınırlı tutulmuştur. Diğer aile bireylerinin görüşlerine yer verilmemiştir. Nitel veri toplama süreci katılımcıların öznel deneyimlerine dayandığı için bulgular çalışmaya katılan annelerin yaşantılarını yansıtmaktadır. Mülakat soruları ise bunu destekleyici nitelikte annelerin bireysel deneyimlerini, toplumun annelikle ilgili beklentilerini nasıl algıladıklarını ve bu beklentilere nasıl yanıt verdiklerini anlamaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Toplanan veriler, tematik analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Tematik analiz yöntemi verilerin kodlanarak ortak temalar belirlenmesi ile gerçekleştirilmektedir (Baltacı, 2019, s. 378). Analiz sürecinde sorulara verilen yanıtlar kodlanarak tema, alt temalar ve kategoriler oluşturulmuştur. Veriler dâhilinde annelik kimliğinin toplumsal bağlamda nasıl şekillendiği üzerine yorumlar yapılmıştır. Bu kısımda temaların anlaşılır olması için katılımcıların ifadeleri K1, K2, K3... şeklinde aktarılmıştır.

Bir araştırmanın bilimselliğini, inandırıcılığını, ölçülebilirliğini, genellenebilirliğini ve tekrarlanabilirliğini sağlaması açısından geçerlilik ve güvenilirlik temel unsurlardır (Kılınç, 2018, s. 410). Geçerlilik, araştırmanın hedeflediği özelliği doğru şekilde ölçebilmesi; güvenilirlik ise bu ölçümün kararlı, tutarlı, hassas ve hatasız bir biçimde gerçekleştirilebilme düzeyidir (Başol, 2008, s. 8; Neuman, 2019, s. 360-361). Bir araştırmanın güvenilirliği, benzer araç, gereç ve yöntemler kullanılarak benzer koşullarda tekrar edilebilmesi ve elde edilen bulguların önceki bilgilerin doğruluğunu sınaıma imkânı sunmasıyla sağlanmaktadır. Ayrıca, farklı zaman ve mekânlarda aynı ölçüm aracıyla

yapılan değerlendirmelerde tutarlılığın korunması, ölçüm sonuçlarının kararlılığını ortaya koymaktadır (Kılınç, 2018, s. 415). Bu çalışmanın güvenilirliği, araştırmacının farklı zamanlarda gerçekleştirdiği kodlamalar arasındaki tutarlılıkla sağlanmıştır (Bilgin, 2006, s. 16). 15 gün aralıkla yapılan iki ayrı kodlamada toplamda 297 kodun 285’inde de uyum olduğu görülmüştür. Bu bağlamda hesaplanan uyum değeri 0,95 olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın geçerliliği ise uzman görüşüne başvurma yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda veri toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış mülakat formu alandaki uzman kişilere gönderilmiş ve mülakat formunda bulunan sorular araştırmanın amaçları doğrultusunda uzman görüşü alınarak değerlendirilmiştir. Geri dönüşlere göre mülakat formunda gerekli düzeltmeler yapılmış ve araştırma uygulanmaya başlanmıştır.

5. Etik Kurul Onayı

Bu araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’nun 21.03.2025 tarihli ve 166/38 sayılı kararı ile etik kurallar açısından uygun bulunmuştur.

6. Bulgular ve Yorum

Araştırma kapsamında on beş anne ile görüşülerek veriler toplanmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili veriler tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1

Demografik Özellikler

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15
Yaş	36	34	35	33	35	43	31	29	44	33	29	37	27	40	35
Eğitim Durumu	Lisansüstü	Lisans	Lisans	Lisans	Ön Lisans	Lise	Lisans	Lisans	Lisans	Lisans	Lisansüstü	Lisansüstü	Lisans	Ön lisans	Ön Lisans
Çalışma Durumu	Çalışıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışıyor	Çalışmıyor	Çalışıyor	Çalışmıyor	Çalışıyor	Çalışıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışıyor
Çocuk Sayısı	2	1	2	3	2	3	1	1	2	1	1	3	1	1	2
Deneyim Süresi	6 yıl	4.5 yıl	3 yıl	7 yıl	11 yıl	24 yıl	3 yıl	4 yıl	21 yıl	6 yıl	3 yıl	9 yıl	2.5 yıl	10 yıl	10 yıl

Mülakata katılan annelerin yaşları 27 ile 44 arasında değişmektedir. Çalışmayan annelerin sayısı(9) çalışan annelerin sayısından(6) fazladır. Katılımcıların çoğunluğu ise

lisans mezunudur. Araştırmaya katılan annelerin ortalama çocuk sayısı 2'ye yakındır. Annelerin annelik deneyimleri ise ortalama 8,3 yıldır.

Tablo 2

Anneliğin Tanımı

Tema	Alt Tema	Kategori
Anneliğin Tanımı	Duygusal Boyut (4)	-Kayıtsız şartsız sevgi -Şefkat -Bağlılık
	Sorumluluk ve Özveri (8)	-Sorumluluk -Sabır -Fedakârlık
	Koruyucu Rol (2)	-Koruma -İlgi -Endişe
	Bireysel Dönüşüm (2)	-Yeni Bir Hayat -Anneliğin Bireysel Değişime Etkisi

Katılımcılara anneliğin tanımı sorulduğunda (Tablo 2), çoğunluğu oluşturan sekiz anneden sorumluluk ve özveri yanıtları alınmıştır. İkinci sırada ise annelik, dört anne tarafından sevgi, şefkat, bağlılık gibi duygusal boyutları içeren bir kavram olarak tanımlanmıştır. Örneğin bir katılımcı(K14), ‘Annelik her şeyin üzerinde kayıtsız şartsız sevip onu sarıp sarmalamak’ şeklinde anneliği tanımlamıştır. Bunların yanı sıra annelik, koruyucu bir rolün atfedildiği ve endişeleri ifade eden bir kavram olarak dile getirilmiştir. Anneliği en yoğun yaşadığı sevgi olarak açıklayan K10, aynı zamanda bu kimliğin endişeleri kapsadığını söylemiştir. Katılımcıların bir kısmı ise anneliği bir ömür boyu sürececek çok güzel bir duygu ve yepyeni bir hayat tarzı olarak tanımlamıştır (K11, K13). Dolayısıyla genel olarak bakıldığında sorumluluk ve fedakârlık kavramlarının annelik tanımının temelinde yer aldığı görülmektedir.

Tablo 3

Anneliğin Diğer Kimliklerle İlişkisi

Tema	Alt Tema	Kategori
Anneliğin Diğer Kimliklerle İlişkisi	Baskın Kimlik (8)	-Anneler için çocuğun öncelik haline gelmesi -Diğer kimliklerin annelik kimliğinin arkasında kalması -Bireysel kimlikten ödün verme
	Bütünleşik (3)	-Annelik ile kadınlık, eş olma, birey olma rollerinin birbirini tamamlaması ve desteklemesi -Anne olmanın kadın olmayı, eş olmayı veya birey olmayı güçlendirdiği ve bu kimliklerin birbirinden beslenerek şekillendiği bir yapı
	Dengeli (4)	-Annelik rolü ile kişisel, mesleki ve sosyal kimliklerin uyum içinde olması -Dengeli şekilde roller arası geçiş yapabilme -Anneliğin, diğer kimliklerle çatışmak yerine onlarla uyumlu hale getirilmesi

Tablo 3’te anneliğin diğer kimliklerle nasıl bir ilişki içinde olduğuna yer verilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu anneliğin baskın bir kimlik olduğunu diğer kimliklerin önünde yer aldığını ve bireysel kimliklerinden ödün verdiklerini söylemiştir. K3 sorulan soruya ‘Anne olmak, önceliğiniz çocuğunuz, onu düşünüp kendini düşünmeyi bırakmak’ şeklinde cevap vermiştir. K4 ise anneliğin kadın olmanın, birey olmanın, eş olmanın ötesinde olduğunu, birincil önceliğinin her zaman çocuklar olduğunu dile getirmiştir. Katılımcıların bir kısmı annelik ile diğer kimlikleri arasında denge kurduklarını ifade etmiştir. Şöyle ki bu katılımcılar, annelik rolünün kişisel, mesleki ve sosyal kimliklerle uyumlu olduğunu çatışma yaşamadıklarını belirtmiştir. Bu konuda K7’nin ifadesi ‘Anneliğimin diğer kimliklerimle uyum içinde olması için çaba harcıyorum’ şeklindedir. Araştırmaya katkı sağlayan diğer anneler ise annelik kimliklerinin diğer rolleri ile birbirini tamamladığını, desteklediğini, bütün bir yapıda olduğunu söylemiştir. K2 ‘Annelik, bütün kimliklerimle iç içe geçmiş durumda’ derken, K13, annelik kimliğinin diğer kimlikleriyle iç içe geçmiş halkalar gibi ayrılmaz bir bütünlük içinde olduğunu ifade etmiştir. Genel olarak verilen cevaplar göz önünde bulundurulduğunda, annelik kimliğinin diğer kimliklere göre oldukça baskın bir konumda yer aldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 4**Toplumsal İyi Anne Algısı**

Tema	Alt Tema	Kategori
Toplumsal İyi Anne Algısı	Maddi ve Manevi Yeterlilik (6)	-Çocuğun hem fiziksel hem duygusal ihtiyaçlarını eksiksiz karşılayabilme beklentisi -Annelik rolünün çocuğun fiziksel bakımını (beslenme, giydirme vb.) sağlamakla sınırlı görülmesi -Temel ihtiyaçlara odaklanan anne
	Koşulsuz Fedakârlık (3)	-Anneden sınırsız sevgi, ilgi ve özveri beklentisi -Annenin kendisini tamamen çocuğuna adanması gerektiği algısı
	Mükemmel Anne İdeali (3)	-Anneliğin hata kabul etmeyen, her anlamda "kusursuz" bir kimlik olarak görülmesi -Annenin hem çocuk bakımında hem ev işlerinde hem de sosyal/mesleki hayatta kusursuz olması gerektiği algısı -Çocuğun tüm sorumluluklarının anneye yüklenmesi
	Kültürel ve Bölgesel Farklılıklar (3)	-‘İyi anne’ algısının coğrafi ve kültürel bağlama göre değişkenlik göstermesi

Çalışmaya katılan annelere toplumun iyi anne tanımını nasıl algıladıkları sorulmuştur (Tablo 4). Katılımcıların çoğunluğu, toplumda, çocuğun hem fiziksel hem de duygusal ihtiyaçlarını eksiksiz karşılayan annelerin iyi anne olarak tanımlandığını dile getirmiştir. K11, topluma göre iyi bir annenin, çocuğuna hem maddi hem de manevi

açından her türlü imkânı sunabilen biri olarak algılandığını; K1 ise iyi annenin her yönüyle çocuğa yetebilen biri olarak görüldüğünü ifade etmiştir. K8 iyi annelik algısını şu şekilde aktarmıştır: ‘Bizim toplumumuzda iyi annelik algısı, yemeğini yedirmek, içirmek, giydirmektir’. Bunların yanı sıra toplumda annelerden sınırsız sevgi, ilgi ve özveri beklentisi olduğu, bu doğrultuda annenin kendisini tamamen çocuğa adanması gerektiği algısının oluşturulduğu aktarılmıştır: ‘İyi bir anne, anne olacağını öğrendiği ilk andan itibaren koşulsuz sevendir’ (K10). Diğer katılımcılar, toplumda iyi anne tanımının mükemmel annelik ile eş değer tutulduğunu söylemiştir. Bu konuda K4, kadından anne olmasının, çalışarak eve para getirmesinin ve evdeki işleri eksiksiz yapmasının beklendiğini söyleyerek, ‘Kadın hem ev temizleyecek, çamaşır yıkayacak, bulaşık yıkayacak hem ütü yapacak hem de çocuğunun sosyal ve bilişsel gelişimini destekleyecek, etkinlik yapacak, ödev yapacak, deney yapacak, onlarla oyun oynayacak. Neticede ortaya çıkan onlara göre iyi anne’ açıklamasını yapmıştır. Benzer şekilde K7, toplumda “iyi anne” tanımının, mükemmel anne ile eş tutulduğunu çünkü bir annenin “iyi” olarak kabul edilmesi için olumsuz bir yön bulunmaması gerektiğini vurgulamıştır. K13 ise toplumun iyi anne kavramını, ‘Çocuğun tüm sorumluluklarını anneye yüklemenin yanında bir de ev işleri, sosyal hayat ve eş ile ilgili durumların hepsinde mükemmel bir performans göstermek’ olarak algıladığını dile getirmiştir. Bazı katılımcılar, iyi anne algısının coğrafi ve kültürel bağlama göre değişiklik göstermesi nedeniyle sıkça değiştiğini belirtmiştir. ‘İyi anne kavramı her dönem değişen ama sonuç olarak bize empoze edilen ve bizi zorlayan bir kavramdır’ (K12). Daha önce literatürde de belirtildiği gibi farklı kültürel ve toplumsal bağlamlara göre değişse de her zaman iyi bir anne olmaya dair güçlü beklentiler söz konusu olmaktadır (Garey, 1995, s. 416; Roxburgh, 1997, s. 271). Araştırma bulgularında görüldüğü gibi toplumda özellikle çocuğun temel ihtiyaçlarına odaklı, hatasız, kendisini tamamen çocuğuna adayan ve bunlardan sorumlu bir iyi annelik tanımlaması mevcuttur.

Tablo 5**İdeal Anne Tanımı**

Tema	Alt Tema	Kategori
İdeal Anne Tanımı	Duygusal Destek ve Sevgiyi Ön Plana Koyma (5)	-Koşulsuz sevgi, empati, güven inşa etme
	Fiziksel ve Duygusal İhtiyaçları Karşılama (2)	-Temel bakım
	Bağ Kurma ve Zaman Ayırma (5)	-Çocuğuyla kaliteli ve yeterli zaman geçirme - Çocuğunu dinleme, sahiplenme
	Çocuğun Bireysel ve Sosyal Gelişimi Destekleme (3)	- Özgüvenli, vicdanlı, saygılı bireyler yetiştirme
	Bireysel Kimlik ve Annelik Dengesi (4)	- Kendine zaman ayırma - Bireysel mutluluğu önemseme, anne kimliği ile dengeleme
	Farklı Koşullara Göre Anneliğin Şekillenmesi (2)	-Kültürel, çevresel ve bireysel faktörlerin etkisi

Tablo 5’te annelerin ideal anne tanımlamalarına yer verilmiştir. Katılımcıların cevapları göz önünde bulundurulduğunda beş kişi ideal anneliği duygusal destek ve sevgi çerçevesinde tanımlamıştır. Çocuğun kendi ayakları üzerinde durabileceğine inancını sevgiyle, güvenle ve saygıyla inşa etmesine yardımcı olan anneyi ideal anne şeklinde tanımlayan K9, ideal annenin özgüvenli, saygılı bireyler yetiştirdiğini de vurgulamıştır. Başka katılımcılar ise ideal anneliği bağ kurma ve zaman ayırma ile eş değer görmektedir: ‘İyisiyle kötüsüyle çocuğunu sahiplenip her koşulda çocuğunun yanında olduğunu hissettirebilen, ideal annedir’ (K11). K10 ideal anneyi, ‘çocuğunu sevgisi ile büyüten her zaman dinleyen, çözüm üreten ve koşulsuz seven anne’ şeklinde açıklamaktadır. Benzer şekilde K8, ideal bir annenin çocuğun her sıkıntısında yanında olup kızmadan bağırmadan çözüm bulan anne olduğunu dile getirmiştir. K5, ideal anneliği, dürüst, vicdanlı, saygılı, özgüvenli çocuklar yetiştirmenin yanı sıra birey olarak sınırları ve hakları olan annelik olarak tanımlamıştır. K4 ise, sevilen, fikirleri önemsenen, fedakârlıklarının farkında olunması gereken, eğlenen, eğlendiren, her gün yeni bir şey öğrenen, öğrenirken öğreten, değerli hissettirilen, değerli hissettiği için dokunduğu her şeye değer katan kendini gerçekleştiren, çocuklarının da kendini gerçekleştirmesinde rol model olan ideal annelik tanımlaması yapmıştır. Anlaşılacağı üzere burada vurgulanan ideal annenin çocuğuyla ilgilendiği kadar kendisiyle de ilgilenen ve mutlu bir birey olmasıdır (K13). Toplumun iyi annelik algısında (Tablo 4) da verilen cevaplarla benzer şekilde ideal anneliğin tanımı konusunda da bir takım faktörlerin ideal annelik tanımlamasını etkilediği ifade edilmiştir. K2, her bireyin kendi aile, yetiştirme tarzı, eğitim durumu ve karakterinin farklı bir ideal annelik tanımını ortaya çıkardığını dile getirmiştir. K14 ise ideal anneliğin herkesin

görgüsü bilgisi, çocukluğunda yaşadığı, geçirdiği şeylerle bütünleşerek ortaya çıktığını belirtmiştir.

Annelerin ideal anneliğin tanımında verdikleri cevaplar birden fazla temayı içerebilmektedir. Bu da ortak ifadelerin oldukça fazla olduğunu göstermektedir. Johnston ve Swanson (2006, s. 513) yaptığı bir çalışmada annelerin ‘ideal anne’ kavramını nasıl şekillendirdiğini açıklamış ve üç tema belirlemiştir. Bunlar, annelerin çocukları için her zaman ulaşılabilir ve hazır olma fikrini savunan erişebilirlik, hem annenin hem de çocuğun mutluluğunu önemseyen anne-çocuk mutluluğu ve annelik ile diğer yaşam alanları (örneğin iş hayatı, bireysel kimlik) arasındaki sınırların belirlenmesi gerekliliğine işaret eden alanların ayrılığıdır. Bu çalışma kapsamında ise ideal annelik tanımının çoğunlukla koşulsuz sevgiyi, çocukla geçirilen kaliteli ve yeterli zamanı, güven inşasını, bağlılığı, annelik ile bireysel kimlik dengesini içerisinde barındırdığı görülmektedir.

Tablo 6

Annelik Tarzı: Annelerin Yaklaşımı ve Toplumsal Beklentinin Kıyaslaması

Tema	Alt Tema	Kategori
Annelik Tazları	İletişim ve Bağ Kurma (4)	-Dinleme, anlamaya odaklanma -Samimi ve ılımlı diyalog
	Sevgi ve Destek (3)	-Koşulsuz sevgi -Çocuğun özüne zarar vermeme -Güven inşa etme
	Koruma ve Hassasiyet (3)	-Topluma göre daha korumacı ve hassas olma
	Toplumsal Beklentileri ve Baskısına Karşı Oluşan Annelik Kimliği (5)	-Çalışan anne algısının olumsuz olmadığını gösterme -Toplumsal annelik görevlerini tanımlamasından ziyade birçok kimliği bir potada eriten anne -Rol dengesini sağlama
	Bireysellik ve Esneklik (3)	-Kendi doğrularını uygulama -Çocuğa bireysel ve özgün yaklaşım

Çalışmaya katılım sağlayan annelerin, kendi annelik tarzları ile toplumsal beklentileri kıyaslamaları istenmiştir ve annelere ikisi arasında nasıl bir fark gördükleri sorulmuştur (Tablo 6). Çoğunluk toplumda çalışan anne algısının olumsuz olarak algılandığını ve annelik görevlerinin tanımlanmasından ziyade annelerin birçok kimlik arasında denge sağlayabildiğini düşündüklerini ifade etmiştir. K1’in bu konudaki açıklaması şöyledir: ‘Toplumda çalışan anne olmak çocuğunuza yetersiz olduğunuz algısı oluşturuyor. Benim fikrime göre çocuğum verimli vakit geçiriyor ve sevgimi doyasıya hissediyorsa, bu yeterlidir’. K11, rol dengesini sağlamada yeri geldiğinde bir arkadaş yeri geldiğinde anne, yeri geldiğinde de iyi bir eğitici olduğunu belirtmiştir. En çok üzerinde durulan ikinci konu iletişim ve bağ kurma üzerinedir. K7, toplumun genel beklentilerinden

farklı olarak çocuğunun ihtiyaçlarına odaklanmayı seçtiğini ve çocuğunun duygularını önemseydiğini dile getirmiştir. K14 ise, iletişimi anne ve çocuk arasında kurulması gereken en önemli bağ olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde K8, öncelikle çocuğunu dinlemeye yöneldiğini ve onu anlamaya çalıştığını ifade etmiştir.

Bir başka katılımcı, kişinin kendi duygu, düşünüş, yaşayış tarzını, çocuğunun gelişimsel dönemine uyum sağlayarak şekillendirdiği ve bu süreçte hem annenin ve hem de çocuğun kendini gerçekleştirdiği bir annelik tarzını savunduğunu söylemiştir (K4). Bu ifade bireysel ve esnek bir bakış açısına işaret etmektedir. Her annenin kendi doğrularını uygulamasına yöneliktir. Bunların yanı sıra bazı anneler, annelik ile eş değer tutulan ‘koşulsuz sevgi ve güven’ çerçevesinde bir annelik tarzı benimsediğini dile getirirken, bazıları topluma göre daha korumacı ve hassas olduklarının altını çizmişlerdir. Korumacı ve hassas olma durumu toplumda çocuğa düşkünlük gibi bir algı oluşturmakta ve anneler bu konuda eleştirilebilmektedir.

Anlaşılabileceği üzere toplumun beklentileri annelerin bu konuda kendi sınırlarını çizmelerine ve kendi annelik tarzlarını oluşturmaya çalışmalarına neden olmaktadır. Birçok anne kendi doğrularını uygulama noktasında kararlılık gösterirken ve toplumsal beklentileri göz ardı ederken söz konusu beklentiler bazı annelerin toplumsal baskı hissetmesine sebebiyet verebilmektedir.

Tablo 7

Toplumsal Baskılar

Tema	Alt Tema	Kategoriler
Toplumsal Baskılar	Çalışma Hayatı, Roller ve Yetersizlik Hissi (8)	-Çalışma hayatı -Anneliğin sorgulanması -Kıyaslama -Eksik hissettirilme -Çocuğu ihmal etme düşüncesine maruz kalma
	Çocuk Bakımı ve Yetiştirme Üzerine Baskılar (9)	-Çocuğun eğitimi, okula başlama yaşı -Beslenme düzeni, gıda tercihleri -Fiziksel gelişimi
	Toplumun ‘Doğru Annelik’ Algısı (1)	-Çevrenin annelik hakkında her şeyi daha iyi bildiği varsayımı -Toplumun beklentilerine uyma baskısı

Tablo 7’de katılımcıların annelikle ilgili toplumda en fazla hissettikleri baskılara yer verilmiştir. Çoğunluk çocuk bakımı ve çocuk yetiştirme üzerine baskı hissettiğini dile getirmiştir. K14, çocukların beslenme düzeni konusunda aldığı baskıyı şöyle açıklamıştır: ‘Bu çocuğa bakamıyorsun bu çocuğu besleyemiyorsun bu çocuk hep zayıf hep hasta gibi eleştiriler vardı... beslemeyle ilgiliydi sorun’.

Çocukların kilosuyla ilgili baskı gördüğünü dile getiren K9 gibi K13 de, çocuğunun yürüdükten sonra ve sık hastalanmasından dolayı biraz zayıfladığını, bu konuda baskı hissettiğini dile getirmiştir. Gıda tercihinde K10, yaptığı kısıtlamalar sonucu çevreden ‘Çocuktur bir şey olmaz, çocuktur canı istemiştir, yiyebilir gibi’ müdahalelerle karşı karşıya kaldığını söylemiştir. K8, ‘Çocuğumu bu yaşında -4 yaş- okula gönderdiğim için çok baskı yedim, küçük olduğunu düşünüyorlar’ şeklinde açıklama yaparak çocukların eğitimi konusunda baskı gördüğünü belirtmiştir. En çok baskı hissedilen ikinci konu ise çalışma hayatı, annelik rolü ve bu doğrultuda verilen kararlardan dolayı yetersiz hissettirilmedir: ‘Çalıştığım için para mı çocuğun mu diyenleri çok fazla duydum’ (K1). K3, çocuklarını ihmal etme düşüncesine maruz kaldığını bu nedenle yetersizlik hissettiğini ifade etmiştir. Bunların yanı sıra bir başka katılımcı toplumdaki doğru annelik algısı ile bu doğrultuda oluşan beklentilere uyma konusunda baskı hissettiğini dile getirmiştir (K2).

Görüldüğü üzere anneler üzerinde oluşturulan bu toplumsal baskılar, toplumda yer edinen iyi, doğru, ideal annelik tanımlamaları çerçevesinde oluşmakta ve annelerin birbirlerine müdahalesini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 8

Çocuk Büyütmeye Yönelik Eleştiri

Tema	Alt Tema	Kategori
Çocuk Büyütmeye Yönelik Eleştiri	Ebeveynlik Tarzına Müdahale (8)	-Fazla ilgi göstermek -Korumacı davranmanın şımartacağı düşüncesi -Disiplin, uyku düzeni, oyun gibi ebeveynlik yöntemlerinin sorgulanması -Esneklik, fazla müdahalede bulunulmaması -Ekran süresi kısıtlamalarının eleştirilmesi
	Beslenme Üzerine Eleştiri (5)	-Çocuğun yeterince yemediği algısı -Sağlıklı beslenme çabalarına başkalarının saygı duymaması ve sağlıklı beslenme tercihlerinin sorgulanması
	Bağımsızlık ve Bireysellik Algısı Üzerine Eleştiriler (7)	-Çocuğun ebeveynle yatması, ebeveynin çantasını hazırlaması gibi durumlar -Çocuğa fazla müdahale edildiği, özgürlük alanı bırakmama -Az ilgi gösterildiği düşüncesi -Çocuğun kişisel gelişim süreçlerine ebeveynin katkısının yetersiz görülmesi -Bağımsızlık kazanamama, aşırı bağımlılık eleştirileri
	Destek ve Yardım Algısı (2)	-Yardım almamak nedeniyle yargılanma -Aile büyüklerinin çocuk bakımına daha fazla dâhil olması gerektiği yönündeki baskılar
	Geleneksel ve Modern Annelik Arasındaki Çatışmalar (3)	-Yeni doğum sonrası sosyal hayata katılım konusundaki baskılar -Annenin evde kalması gerektiğine dair algı

Katılımcılara çocuk büyütme süreçlerinde karşılaşılan eleştiriler sorulduğunda katılımcılar en çok ebeveynlik tarzlarına müdahale edildiğini ve çocuğun bağımsızlığı konusunda eleştiri aldıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 8). Çocuk büyütme sürecinde her anne gibi birçok eleştiri aldığını belirten K7 bu eleştirileri, disiplin yöntemleri, çocuğa davranış şekli, uyku düzeni gibi konularda aldığını dile getirmiştir. Benzer şekilde K2, ebeveynlik tarzı konusunda ‘Çok fazla üstüne düşüyorsun, bu kadar ilgi şımartır’ şeklinde eleştiri aldığını söylemiştir. K14 ise çocuk büyütmede en çok aldığı eleştirinin ekran izletmemek konusunda olduğunu ve ‘Sizler izlediniz o da izlesin ne olacak’ şeklinde eleştirilerle karşılaştığını vurgulamıştır.

K9, çocuğun bağımsızlığına yönelik ‘Çocuğun bu yaşta seninle yatması doğru değil, çantasını sen niye hazırlıyorsun’ soruları ile karşı karşıya kaldığını dile getirmiştir. En çok eleştiri alınan bir diğer konu ise beslenme üzerine olmuştur. K3 ve K8 çocukların beslenmeleri hakkında sorgulandıklarını belirterek çocuğun yeterince yemediği konusunda ve sağlıklı beslenme çabalarına başkalarının saygı duymaması noktasında eleştiri aldıklarını ifade etmişlerdir.

Annenin sorgulandığı konulardan biri de geleneksel ve modern annelik arasındaki çatışmalara işaret etmektedir. ‘Yeni doğum yaptıktan sonra çok dışarı çıkmıyordum bu konuda eleştiri almıştım’ diyen K13, sosyal hayata katılım konusunda karşılaştığı baskıyı dile getirmiştir. Bunun yanı sıra destek ve yardım konusu da annelerin eleştiri aldığı, sorgulandığı konulardan biri olmuştur. K1 bu konuda ‘Ailemizden herhangi bir büyüğümüzden (anne, kayınvalide, kardeş vs.) çocuğumuzu büyütürken yardım almadığımız için çok sorgulandık’ şeklinde açıklama yapmıştır. Anlaşıldığı üzere anneler, çocuk büyütme süreçlerinde eleştirilere maruz kalmışlardır. Bu eleştiriler anneler için aynı zamanda bir baskı unsuru olmaktadır.

Tablo 9

Annelik Deneyiminde Suçluluk Duygusu

Tema	Alt Tema	Kategori
Annelik Deneyiminde Suçluluk Duygusu	Çalışan Anne Olmanın Getirdiği Suçluluk ve Yetersizlik Hissi (9)	-Çocuğuyla yeterince vakit geçirememekten -oyun oynama gibi- dolayı vicdan azabı duyma -ilk anları kaçırmama -İş ve annelik arasındaki dengeyi kuramama hissi -Çocuğun duygusal ihtiyaçlarını yeterince karşılayamama
	Ebeveynlikte Karar Alma Güçlüğü ve Doğruyu Yapma Endişesi (2)	-Çocuğun gelişimine yeterince destek olamama -Akran zorbalığında yeterli rehberlik sağlayamama -Disiplin yöntemleri, sosyal gelişimi destekleme gibi konularda doğru kararı verememe korkusu
	Anne Olmanın Getirdiği Duygusal Zorluklar (2)	-Duygusal olarak güçlü kalamama, -Stres ve tahammülsüzlük nedeniyle suçluluk hissetme
	Çocuklar Arasında İlgi Dağılımı veya Kardeşler Arasında Denge Kuramama (2)	-İki çocuğuna eşit davranmadığını düşünme -Eksik ilgi endişesi
	Beslenme ve Bakım Konusunda Suçluluk (5)	-Ek gıda süreci, sağlıklı beslenmesini sağlayamama endişesi -Hastalık dönemlerinde yetersiz hissetme

Tablo 9’da katılımcıların annelik deneyimlerinde suçluluk duygusu yaşadığı anlara yer verilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu çocuklarıyla yeterince ilgilenememe, onlara yeterli vakit ayıramama konusunda yetersiz hissetmektedirler. Bir katılımcı bu durumu: ‘Mesleğim gece çalışmayı da gerektirdiği için yorgun olduğum zamanlarda çocuklarımla fazla vakit geçiremedim’ şeklinde ifade etmiştir (K1). K5 ise vardiyalı çalışma dönemlerinde çocuğunun ilk adımlarına ve ilk kelimelere şahit olamadığını ve yeterli zamanı ayıramadığını düşünerek vicdan yaptığını söylemiştir. Çalıştıkları için suçluluk duyan bu katılımcılar gibi K9 da çalıştığı için söz konusu duyguyu çok fazla yaşadığını belirterek ‘Mesela büyük oğlumun desteksiz olarak ilk kez ayakta durduğunu telefonda duyduğumda çok üzüldüğümü hatırlıyorum’ şeklinde açıklama yapmıştır. Annelerin yetersiz ve suçlu hissetmelerine neden olan bir diğer konu ise beslenme ve bakımdır. Bu konuda K2 kendisine ‘Yeterince ilgileniyor muyum? Gerçekten mutlu mu? İhtiyaçlarına karşılık verebiliyor muyum?’ şeklinde sorular sorduğunu dile getirmiştir. Benzer şekilde K8 çocuğu uyuyunca ‘Acaba bugün yeterince ilgilendim mi’ diye kendi kendine sorular sorduğunu ve beslenmesi konusunda endişe duyduğunu ifade etmiştir.

Birden fazla çocuğa sahip olan annelerden bazıları çocuklar arasında denge kuramama konusunda suçluluk ve endişe duyduğunu söylemişlerdir. K12’nin bu konudaki açıklaması şöyledir : ‘2 küçük çocuğumun arasında çok az yaş farkı olduğu için o dönem çocuklarıma yetemediğimi düşünüyordum. Bebeğimle ilgilenirken ortanca çocuğuma vakti ayıramadığım için çok üzülüyor ve suçluluk hissediyordum’. Katılımcılar

anne olmanın getirdiği duygusal zorluklarla - güçlü kalamama, stres, tahammülsüzlük - baş edemediklerini ve hislerinden dolayı suçluluk duyduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla annelerin yaşadığı suçluluk duygusu veya yetersizlik hissinin toplum beklentileri sonucu annenin kendi içsel çatışmasına yansıdığı söylenebilir.

Tablo 10

Çocuk Yetiştirme Kararlarına Müdahale

Tema	Alt Tema	Kategori
Çocuk Yetiştirme Kararlarına Müdahale	Çalışma Kararına Müdahale (1)	-Çalışma kararı almanın sorgulanması -Annenin çalışmasıyla ilgili çevresel baskılar
	Beslenme Kararlarına Müdahale (9)	-Ek gıda sürecine erken veya yanlış müdahaleler -Şeker tüketimi konusunda müdahale -Çocuğun iştahsızlığına yönelik baskılar
	Uyku Düzeni Üzerine Müdahale (8)	-Uyku saatleri ve düzenine dışarıdan yapılan müdahaleler -Annenin kararlarının sorgulanması
	Sağlık ve Tedaviye Müdahale (2)	-ilaç kullanımı, doktora götürme, aşı yaptırma gibi konularda yönlendirme ve baskılar
	Eğitim ve Sosyal Gelişim Üzerine Müdahale (6)	-Çocuğun hangi okula, kursa veya spora gitmesi gerektiğine dair müdahaleler -Eğitim kararları

Katılımcıların çocuk yetiştirme kararlarında çevrelerinden gördükleri müdahalelere Tablo 10’da yer verilmiştir. En çok müdahalenin çocuğun beslenme ve uyku düzeni üzerine yapıldığı görülmektedir. K11 çocuğunun ek gıda sürecinde yaşadığı müdahaleyi şu şekilde açıklamıştır: ‘Ek gıda sürecine geçmeden istemediğin şekilde senden izin alınmadan çocuğuna bir şeyler verilmesi, besin değeri yüksek gıdalar vermeye çalıştığında da o mu yedirilir, bu mu yedirilir şeklinde yapılan müdahaleler’. Benzer şekilde K12, çocuğuna iki yaşına kadar şeker vermemesinin hep eleştirildiğini ve buna müdahalede bulunulduğunu dile getirmiştir. Hem beslenme hem uyku düzeni konusunda baskı gördüğünü belirten K8, ‘Abur cubur vermiyorum eleştiri alıyorum’ diyerek kararlarına müdahale edildiğini belirtmiştir. K2 de ‘Her çocuğun dinamikleri farklı olmasına rağmen kıyaslamaya ve genellemeye maruz kalıp beslenme ve bebeklik döneminde uyku düzeninde sorun yaşadım’ diyerek yaşadığı müdahaleyi aktarmıştır. Bunların yanı sıra çocukların eğitimi, sağlığı -aşı, ilaç kullanımı gibi- konusunda ve annenin çalışma kararı hakkında çevresel müdahalelerle karşı karşıya kalınmıştır.

Çocuk yetiştirme kararlarına yapılan müdahaleler annelerin maruz kaldığı toplumsal baskı (Tablo 7) ve eleştiri (Tablo 8) konularıyla benzer noktaları içerse de doğrudan yönlendirme, kararlarını geçersiz kılma veya annelik pratiklerine aktif şekilde müdahale etme gibi daha belirgin dışsal etkileri barındırmaktadır.

Tablo 11**Kadınlık ve Annelik Çatışması**

Tema	Alt Tema	Kategori
Kadınlık ve Annelik Çatışması	Evet (11)	-Annelik rolünün baskınlığı -Anneliğin kadınlık kimliğinin önüne geçmesi -Kimlik ayrımı ve dönemsel zorluklar
	Hayır (4)	-Denge Kurulması

Tablo 11’de, çalışmaya katılan annelerin kadınlık ve annelik kimliği arasında çatışma yaşayıp yaşamadıklarına yer verilmiştir. Çoğunluk çatışma yaşadığını dile getirmiştir: ‘Evet. Şu an sadece anneyim. Kadınlık rolümü unuttum’ (K3), ‘Kişisel ihtiyaçlar ile annelik sorumlulukları arasında denge kurmak zorlayıcı oluyor’ (K7). Evet diyen katılımcılardan K2, K8 ve K14 anneliğin ilk yıllarında bu çatışmayı yaşadıklarını ve annelik ile kadınlık rolü açısından anne olmanın baskın geldiğini açıklamışlardır. Katılımcıların bir kısmı ise bu iki kimlik arasında denge kurduğunu ifade etmiştir.

Tablo 12**Anneliğin Bireysel Özgürlüğe Etkisi**

Tema	Alt Tema	Kategori
Anneliğin Bireysel Özgürlüğe Etkisi	Var (11)	-Annelik kimliğinin bireysel özgürlüğü sınırlandırması -Çalışma hayatını, sosyal çevreyi ve kişisel zamanı kısıtlaması -Günlük planların çocukların ihtiyacına göre şekillenmesi
	Yok (4)	-Bireysel özgürlüğün korunması -Annelikle kişisel alanın dengelenmesi

Tablo 12’de anneliğin bireysel özgürlük üzerindeki etkisine dair bulgulara yer verilmiştir. Katılımcıların tamamına yakını annelik kimliğinin bireysel özgürlüğü kısıtladığını dile getirmiştir. K2’nin cevabı: ‘Her ne kadar eş/baba olsa da bir çocuk hamilelik, doğum, emzirme gibi süreçlerde en çok anneye ihtiyaç duyduğu için anne çocuk arasındaki bağ daha fazla olduğu için bireysel özgürlük sınırlanıyor’ şeklindedir. Benzer şekilde K9, çocukların yaşlarının küçük olduğu dönemlerde annelere ait bir özgürlük tanımının olmadığını, annelerin hemen hemen tüm özgürlüklerinden vazgeçmek zorunda kaldığını ifade etmiştir. K11 ise çocukla ilgili bütün sorumluluğun anneye atfedildiğini ve annelerin birden fazla rolü üstlendiğini vurgulamıştır. K3 yaşadığı durumu şöyle açıklamıştır: ‘Arkadaşlıklarım bitti. Sosyal çevrem kalmadı. Çünkü çocuklarımla uyku saatleri, yemek saatleri, oyun saatleri var ve bu saatlerin birinde dışarıda arkadaşlarımla oturmam imkânsız. Bu yüzden ne kuaför ne hastane işini kendime göre

değil onlara göre ayarlıyorum’. K4 ve K14 annelik sonrası çalışamadıklarını kendilerini çocuklarına adadıklarını dile getirmişlerdir. Bazı katılımcılar çocuğun tüm ihtiyaçlarının kendisine bağlı olduğunu ve hobilerine, kişisel gelişimlerine vakit ayıramadıklarını belirtmiştir (K1, K7). Az sayıda katılımcı ise annelikle kişisel alanı dengelediklerini ve bireysel özgürlüklerini koruduklarını ifade etmiştir. Verilen cevaplara genel olarak bakıldığında, çocukların sorumluluğunun büyük bir kısmının anneye yüklendiği ve dolayısıyla annelik kimliğinin baskın hale geldiği ve bu nedenle annelerin bireysel özgürlüklerini koruyamadıkları görüşlerine önemli bir vurgu yapılmaktadır. Bu ise hayatlarında birçok durumun değişmesine sebep olmaktadır.

Tablo 13

Annelik Kararlarında Sosyal Dışlanma

Tema	Alt Tema	Kategori
Annelik Kararlarında Sosyal Dışlanma	Evet (7)	-Çocuksuz arkadaşlarla ilişkilerin zayıflaması -Sosyal çevreden uzaklaşma -Annelik öncelikleri nedeniyle yalnızlaşma -Dışlanmaya karşı duyarsız kalma
	Hayır (9)	-Kendi doğrularına odaklanma

Çalışmaya katılım sağlayan annelere annelik kararlarından dolayı sosyal dışlama yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Tablo 13’te görüldüğü üzere çoğunluk kendi doğrularına odaklandığını ve dışlanma yaşamadığını söylemiştir. Sosyal dışlanma yaşayanlar ise çocuksuz arkadaşlarıyla ilişkilerinin zayıfladığını, sosyal çevreden uzaklaştıklarını ve annelik öncelikleri nedeniyle yalnızlaştıklarını dile getirmişlerdir. K3, ‘Çocuğu olmayan evli arkadaşlarımız bizimle görüşmemeye başladılar’ diyerek sosyal dışlanma yaşadığını ifade etmiştir. K4 ise ‘Çocuklarımin her söylediğine itibar ettiğim ve onların sözleriyle hareket ettiğim gerekçesiyle yalnızlaştırıldığım oldu’ şeklinde açıklama yapmıştır. Çocuksuz arkadaşlarıyla görüşmenin zorlaştığını belirten K13, arkadaşlarının planlarına uyamadığını dile getirmiştir. Benzer şekilde K15, ikinci çocuğu doğduktan sonra ‘Sen evde otur, çocuk büyüt, biz geziyoruz’ şeklinde söylemlere maruz kaldığını bu nedenle kendisini kötü hissettiğini ve içine kapandığını açıklamıştır.

Şöyle ki toplumda tanımlanan annelik normlarının dışında kalan bireylerin de sosyal dışlanma yaşadığı söylenebilmektedir. Yani ideal annelik kalıplarına uyum sağlanmadığında dışlanma gerçekleşebilmektedir (Mulcahy vd., 2010, s. 21). Bu

doğrultuda, anneliğe yönelik baskılar, eleştiriler, müdahaleler de annelerin olumsuz duygular hissetmesine ve yalnızlaşmasına sebep olabilmektedir.

Tablo 14

Çocuk Yetiştirmede Destek

Tema	Alt Tema	Kategori
Çocuk Yetiştirmede Destek	Destek Var (6)	-Eş desteği, aile desteği (anne, kardeş), arkadaş desteği
	Yetersiz Destek (6)	-Sadece doğum sürecinde eş veya aile desteği -Kısa süreli destek
	Destek Yok (8)	-Eş desteğinin olmaması -Destek yerine müdahale (akıl verme) çocuk bakımında -Yalnız hissetme

Tablo 14 katılımcıların çocuk yetiştirme konusunda destek alıp almadığını göstermektedir. Eşit sayıdaki katılımcıdan bir kısmı destek aldığını belirtirken, diğerleri aldıkları desteği yetersiz bulduklarını söylemiştir. K7 aldığı desteği şöyle açıklamıştır: ‘Çevremden, özellikle eşimden, kız kardeşimden ve ailemden annelik sürecinde büyük destek gördüm. Eşimle yaptığımız görev paylaşımı sayesinde, zorlu süreçleri çok daha kolay atlatabildim. Bu destekler, annelik sürecimi daha anlamlı ve yönetilebilir kıldı.’ Benzer şekilde K1 ve K12, eşinin, annesinin ve arkadaşlarının destek verdiğini dile getirmiştir. Yetersiz destek aldığını söyleyen katılımcılar, annelerinin doğum ve sonraki süreçte kısa süreli desteğinin olduğunu ifade etmişlerdir: ‘Annem sadece doğumda yardım etti. Sonrasında hep kendim ilgilendim. Eş desteği sıfır’ (K3), Herhangi bir destek almadım annemin doğuma gelmesi ve bebekle ilgilenmesi dışında (K6). Destek almayan katılımcıların ise sayısı daha fazladır. Bu katılımcılardan K4, ‘Büyük aile fertlerimiz başka şehirlerde yaşıyorlar. Bol keseden akıl veriyorlar. Aldığımız ama almak istemediğimiz tek destek bu’ şeklinde cevap vermiştir. K9 ise çocuk yetiştirmede büyük yükün annede olduğunu dile getirmiştir.

Anlaşılabacağı üzere çocuk yetiştirme sürecinde sorumluluğun büyük kısmı annelere yüklenmektedir. Annelerin çoğunlukla destek almadığı, destek alanların da bu desteği kısa süreli veya yetersiz olarak tanımladığı görülmektedir.

Tablo 15**Toplumun Anneliğe Bakışının Değişimi**

Tema	Alt Tema	Kategori
Toplumun Anneliğe Bakışının Değişimi	Toplumsal Müdahaleler (8)	-Anneliğin yargılanmaması -Farklı annelik stillerine saygı gösterilmesi -Annelerin bireysel farklılıklarının kabul edilmesi, -Büyüklüklerin sürekli akıl vermemesi, deneyimlerin zorla paylaşılmaması -Annelerin çocuk yetiştirme kararlarına gereksiz müdahale edilmemesi -Eskiyle kıyaslamaların yapılmaması
	Mükemmel Anne Algısı (1)	-Annelerin hata yapabileceğinin kabul edilmesi -Anneliğin mükemmeliyetçilikle ilişkilendirilmemesi -Annelerin sürekli eleştirilmemesi
	Babaların Rolü (3)	-Çocukların sorumluluklarının yalnızca anneye yüklenmemesi -Babaların da çocuk bakımına aktif katılımının teşvik edilmesi -Babaların toplumsal algılar nedeniyle çocuk bakımında dışarıda bırakılmaması
	Anneliğin Değeri ve Kadın Kimliği (3)	-Anneliğin toplumda değer kaybetmemesi -Kadının sadece anne olarak değil birey olarak da kabul edilmesi -Anneliğin fedakârlık ve vazgeçiş üzerinden tanımlanmaması -Toplumun anneleri daha fazla desteklemesi

Görüşmelerde katılımcılarla, toplumun anneliğe bakış açısında nelerin değişmesini istedikleri konusu konuşulmuştur (Tablo 16). Çoğunluk anneliğe yönelik toplumsal müdahalelerin değişmesini istediğini dile getirmiştir. K13 bu konuda ‘Bir anne çocuğunu nasıl yetiştirmek istiyorsa öyle yetiştirsin sorulmadığı sürece akıl vermeleri hoş olmuyor’ şeklinde açıklama yapmıştır. Bir başka katılımcı her annenin kendine özgü olduğunun kabul edilmesi gerektiğini söyleyerek ‘Bir anne çocuğuna farklı disiplin yöntemleri uygularken, başka bir anne çocuğunun ihtiyaçlarına veya kişisel yapısına göre davranabilir. Bu, anneliğin çeşitliliğini gösterir’ demiştir (K7). K8, eskiyle kıyaslamanın yapılmasına karşı olduklarını belirtmiştir. K3 ise annelerin yargılanmaması ve annelerin çocuk yetiştirme tarzlarına saygı gösterilmesi gerektiğini ifade ederek şöyle açıklama yapmıştır: ‘Ay ben böyleydım ay telefon mu izliyor aaa ben hiç tatlı vermedim. Sen nasıl böyle yaparsın gibi yargılanmamak.’ Diğer katılımcılardan bazıları çocuğun tek sorumluluğunun annede olmaması gerektiğini ve bunun değişmesini istediklerini belirtmiştir: ‘Bence çocuğun tek sorumluluğu annenin olmamalıdır. Toplumumuz özellikle anneyi sorumlu tutuyor. Nitekim çocuk sadece annenin değil, babanın da parçasıdır. Bu algı değişmelidir’ (K1, K6). Benzer şekilde K11 ‘Çocukla ilgili bütün şeyler annelere atfedilmemeli. Gerektiğinde bir baba da annenin çocuğuna yaptığı bütün işleri yapabilmeli. Örneğin karnını doyurabilmeli, banyo yaptırabilmeli, oyun oynayabilmeli, gezdirmeli, altını değiştirebilmeli, ödevlerini beraber yapabilmeli vb.’ şeklinde neyin değişmesini istediğini açıklamıştır.

Bir başka katılımcı anneliğin değerine ve kadın kimliğine vurgu yaparak anneliğin fedakârlık ve vazgeçiş üzerinden tanımlanmaması gerektiğini, annelerin de birey olduğunu sadece anne olarak sınırlandırılmamalarını, bunun değişmesini istediklerini dile getirmiştir (K5). K12 ise anneliğin mükemmel olduğu vurgusunun azalmasını istediğini, annelerin de insan olduğunu, hata yapabileceklerinin unutulmaması gerektiğini söylemiştir. Genel olarak bakıldığında katılımcılar genellikle herkesin anneliğine saygı duyulması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 16**Sosyal Medya Kullanımı**

Tema	Alt Tema	Kategori
Sosyal Medya Kullanımı	Kullanıyor (13)	-Çocuk gelişimi, kişisel gelişim, çocuk oyun- etkinlik sayfaları, etkinlik anneleri gibi toplulukların takibi -Çocuk gelişimi uzmanları ve pedagoglarının takibi
	Kullanmıyor (2)	-Aktif kullanıcı olmama

Tablo 16’da katılımcıların sosyal medya kullanımına yer verilmiştir. Çalışmaya katılım sağlayan annelerin tamamına yakını sosyal medyayı kullandığını söylemiştir. Genellikle çocuk gelişimi, kişisel gelişim, çocuk oyun- etkinlik sayfalarını, çocuk gelişim uzmanlarını takip ettiklerini ve anne gruplarına katıldıklarını ifade etmişlerdir. İki katılımcı ise aktif kullanıcı olmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 17**Sosyal Medyanın Katkısı**

Tema	Alt Tema	Kategori
Sosyal Medyanın Katkısı	Eğitici ve Bilgilendirici İçerikler (4)	-Pedagog ve uzmanların takip edilmesi -Çocuk gelişimi ile ilgili yazarların içeriklerinden faydalanma
	Deneyim Paylaşımı ve Öğrenme (3)	-Destekleyici anne gruplarında bilgi alışverişi, çocukların gelişim süreçlerini karşılaştırma -Farklı annelerin deneyimlerinden yararlanma -Topluluk desteği ile rahatlama -Bilinmeyen konularda farkındalık kazanma, geçmişte yapılan hataların farkına varma
	Pratik Çözümler ve Öneriler (5)	-Çocuk büyüme sürecinde faydalı bilgiler edinme

Sosyal medya kullanan katılımcılara, bu mecraların annelik deneyimlerine katkısı sorulmuştur (Tablo 17). Çoğunluk çocuk büyüme süreçlerinde faydalı bilgiler edindiğini belirtmiştir: ‘Çoğu şeyi oradan araştırarak öğreniyorum. Örneğin ek gıda bilgilerini çocuk ve anne bilgilerini’ (K8), ‘Etkinlikler, deneyler yapan bana ve çocuklarıma bir şeyler

katabilecek sayfaları takip ediyorum’ (K4). Katılımcıların bir kısmı ise çocuk gelişiminde uzman kişileri takip ettiklerini ifade etmiştir. K9, ‘Çocuk gelişimi uzmanları ve pedagogları takip etmek çocuklarıma olan davranışlarımı irdelemem konusunda yardımcı oluyor’ şeklinde açıklama yapmıştır. Benzer şekilde K5, ‘Çocuk gelişimi ile ilgili kıymetli yazarları takip ediyorum. Olumlu yanları çok oldu’ demiştir. K2 ise uzman kişilerden bilgi sağlandığı takdirde sosyal medyanın çok faydalı olduğunu düşünmektedir. Deneyim paylaşımı ve öğrenme konusunda sosyal medyanın katkısını vurgulayan katılımcılardan K7, ‘Bilmediğim durumlarla karşılaştığımda veya ne yapmam gerektiğini bilemediğimde sosyal medyaya başvurabiliyorum. Gruplara katıldığımda, çocuğumla ilgili yaşadığım sorunlara farklı annelerden güzel tavsiyeler alarak çözüm bulabildim. Bu yüzden, sosyal medyanın doğru kullanıldığında, annelikte ve hayatın birçok alanında çok faydalı olduğunu düşünüyorum’ demiştir. Benzer şekilde K10, bir anne grubunda olduğunu ve bu grupta her şeyi konuştuklarını dile getirmiştir. Örneğin bir konuda sadece kendi çocuğunda mı ‘bu duygular ya da davranışlar var’ düşüncesi içinde iken diğer annelerle iletişim kurduğunda yaşatlarının da aynı olduğunu aslında normal bir süreç ve gelişimleriyle ilgili olduğunu anladığını ifade etmiştir. Anlaşılacağı üzere anneler dâhil oldukları anne grupları aracılığıyla girdikleri etkileşimler sonucunda deneyimlerini paylaşabilmekte ve annelikle ilgili anlamların oluşmasına ve annelik kimliğinin şekillenmesine katkı sağlayabilmektedir (Jiman, 2015, s. 21; March, 2005, s. 238).

Tablo 18**Sosyal Medya ile Baskı ve İzolasyon**

Tema	Alt Tema	Kategori
Sosyal Medya ile Baskı ve İzolasyon	Evet (8)	-Mükemmel anne imajlarından dolayı kendi yaşantısını kıyaslama -Sosyal medyada sürekli enerjik anne imajı -Annelik konusunda her zaman her şey yolundaymış algısının yaratılması
	Hayır (7)	-Kendi sürecine odaklanma -Mükemmeliyetçiliğe önem vermeme kendi imkânı dâhilinde çocuk yetiştirme -Görülen yaşantılardan etkilenmemek adına alınması gereken bir bilgi varsa onu alıp içeriği kapatmak

Tablo 18’de, katılımcıların sosyal medya aracılığıyla anneliğe dair baskı ve izolasyon hissedip hissetmediklerine ilişkin veriler sunulmuştur. Baskı ve izolasyon hisseden katılımcılardan K4 ‘Dört dörtlük içerik üretirlerken, sanki hayatları baştan aşağıya öyleymiş algısı yaratırken biz günün yorgunluğundan kendine hayrı kalmayan anneleri yoğun bir şekilde üzüyorlar.’ K9 ise hissettiği baskı ve izolasyonu şu şekilde açıklamıştır: ‘Sosyal medyada mükemmel annelik diye görüntü oluşturuluyor ve maalesef

çok sık maruz kaldığımız için ben yanlış mı yaptım, dün çocuğuma kızmıştım tüh keşke konuşsaydım, bak insanlar çocuklarının öğretim hayatını nasıl şekillendiriyor sen tek düze devam ediyorsun, şöyle bir beslenme çantası hazırlayamadın gibi düşüncelerle boğuşuyorum zaman zaman.’ Benzer şekilde K13, sosyal medyada bazı annelerin sürekli enerjik olmasının, her şeyin her zaman aşırı güzel ve yolundaymış gibi yansıtılmasının kendisini kıyaslamasına sebebiyet verdiğini ve bu durumun moralini bozduğunu dile getirmiştir. Baskı ve izolasyon hissetmediğini belirten K2, ‘Ne istediğimi, nasıl koşullara sahip olduğumu biliyorum. Ayrıca sosyal medya insanların hayatlarının sadece bir kesitlerinin gösterildiği bir alan durumunda’ şeklinde açıklama yapmıştır. K7 ise sosyal medyada herkes mükemmeliyetçiliği yansıtırken, buna çok önem vermediğini, çocuğunu kendi imkânları dâhilinde yetiştirdiğini söylemiştir.

Anlaşılabacağı üzere sosyal medyada yer alan annelerin çocuklarıyla birlikte eğlendiği, güldüğü ve oyun oynadığı anları paylaşması, her zaman şefkatli ve sevgi dolu görünmesi, onları takip eden annelerin ise kendine vakit ayırma fırsatı olmadığı için kendilerini baskı altında hissettiği, anneliği üzerine kıyaslama yaptığı görülmektedir (Johnston ve Swanson, 2006, s. 513-514).

SONUÇ

Bu çalışmada annelik deneyimlerinden hareketle, toplumun annelik kimliğinin şekillenmesine olan etkisi değerlendirilmiştir. Annelerin kimlik inşa süreçleri, toplumsal beklentiler doğrultusunda kimliklerinin nasıl oluştuğu ve bu beklentilere uyum sağlama ya da bunlara direnme biçimleri ele alınmıştır. Elde edilen bulgular kapsamında toplumsal ve kültürel dinamiklerin annelik kimliğinin oluşumunda etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bir diğer ifadeyle araştırmaya katılım sağlayan annelerin deneyimleri ile sosyal çevrenin, toplumsal değerlerin ve sosyal medyanın etkileşim içerisinde olduğu görülmektedir.

Katılımcılar için annelik, çoğunlukla sorumluluğu, fedakârlığı, koşulsuz sevgiyi, bağlılığı ifade etmektedir. Verilen cevaplar göz önünde bulundurulduğunda annelik kimliğinin baskın ve diğer kimliklerin önünde olan bir kimlik olduğu, bireysel kimlikten ödün verildiği görülmektedir. Çünkü diğer kimliklerle anne kimliğinin birbirini tamamlayan bir yapıda olduğunu söyleyen katılımcılar dahi, anne olmanın kadın olmayı, eş olmayı veya birey olmayı güçlendirdiğini dile getirmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu toplumsal beklentiler doğrultusunda olması gereken anneliği çocuğun hem fiziksel hem

de duygusal ihtiyaçlarını eksiksiz karşılayan, çocuğunun temel ihtiyaçlarına odaklanan annelik olarak görmektedirler. Kendi ideal annelik tanımları ise öncelikle annelik tanımında verdikleri cevaplarla eş değer olarak koşulsuz sevgiye, empatiye, güvene, çocukla yeterli zaman geçirmeye, bağ kurmaya dayanmaktadır. Annelerin bir kısmı ideal anneliği denge kurmaya, kendine zaman ayırmaya, bireysel mutluluğa bağlasa da bu düşüncede olanlar az sayıdadır. Toplumun beklentisiyle tanımlama yapan anne sayısı da azdır. Yani anneler ideal anneliği sadece çocuğun temel bakımını gerçekleştirme olarak algılamamaktadır. Annelik tarzları göz önünde bulundurulduğunda ise çoğu anne, toplumun beklentilerinden farklı bir annelik kimliği oluşturmuştur. Özellikle çalışan anne algısının toplumda inanıldığı gibi olumsuz olmadığını, annelerin tek görevinin veya sorumluluğunun çocuk bakımı olmadığını düşünmektedirler. Bunun dışında çocuk ile iletişime önem veren daha önce de söylendiği gibi çocukla bağ kuran, onu dinleyen, anlamaya odaklı bir annelik tarzı ön plandadır. Bu noktada annelerin kendi tarzlarını oluşturmalarından toplumun ideal annelik algısına direnç gösterdikleri anlaşılmaktadır. Ancak katılımcılar toplumun tanımladığı bir anneliği sergilemeseler bile bunun baskısına maruz kalmaktadırlar. Bu nedenle bu algıyı içselleştirdikleri görülmektedir. Şöyle ki özellikle çocuk bakımı ve çocuk yetiştirme süreçlerinde (eğitim, beslenme, uyku... gibi) veya annelerin çalışma hayatına yönelik toplumsal baskılara maruz kaldıkları görülmektedir. Yani anneler kendi annelik tarzlarını sürdürseler bile toplumun beklentileri nedeniyle bir çatışma yaşamaktadır. Özellikle ebeveynlik tarzlarına yönelik müdahalelerin ve çocuğun fiziksel ile kişisel gelişimine dair yapılan eleştirilerin, annelerde suçluluk duygusuna yol açtığı görülmektedir. Bu noktada katılımcılar çoğunlukla çalışan anne olmanın getirdiği bir suçluluk ve yetersizlik hissi içerisinde olduklarını açıklamışlardır. Bunun yanı sıra, beslenme ve bakım konusunda toplumun baskısı nedeniyle endişe duyduklarını dile getirmişlerdir. Aslında tüm bu suçluluk, yetersizlik, endişe hisleri, annelik kimliğinin bir parçası haline gelmekte; bireysel annelik tarzları geliştirilse de toplumsal baskılar, annelerin kendilerini sorgulamalarına ve bu kimliği yeniden inşa etmelerine neden olmaktadır.

Anneliğin bireysel özgürlüğe etkisi konusunda katılımcıların çoğunluğu, çocuk konusundaki tüm sorumluluğun annelere yüklenmesinden dolayı çalışma hayatlarının, sosyal çevrelerinin ve kişisel zamanlarının kısıtlandığını ifade etmişlerdir. Çocuğun tüm sorumluluğunun ve temel ihtiyaçlarının anne tarafından karşılanması gerektiği inancı

toplumda oldukça yaygın olduğu için bu durumun anneleri etkilediği görülmektedir. Çünkü az sayıdaki katılımcı bireysel özgürlüğünü koruduğunu ya da annelikle kişisel alan dengesini kurduğunu dile getirmiştir. Çocuk yetiştirmede aldıkları destek konusunda ise katılımcılar çoğunlukla destek almadığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra annelerin bir kısmı doğum sürecinde destek aldığını; eş, aile ve yakın çevreden destek alsalar bile bunun kısa süreli olduğunu ve genel sorumluluğun kendilerinde olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışmada sorulan sorular kapsamında ulaşılan bir diğer bilgi annelik kararlarında sosyal dışlanma yaşanıp yaşanmamasıdır. Sosyal dışlanma yaşayanlar, annelik öncelikleri nedeniyle çocuk sahibi olmayan arkadaşlarının planlarına uyamadıklarını, sosyal çevreden uzaklaştıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra ebeveynlik tutumundan dolayı dışlandığını, yalnızlaştığını söyleyen katılımcı da vardır. Bu durum, annelerin kimliklerini şekillendirirken, toplumun annelikle ilgili norm ve beklentilerine uyum sağlama çabası ile kendi annelik tarzlarını sürdürme arzusu arasında bir denge kurmalarını zorlaştırabilmektedir. Sosyal çevreden uzaklaşan anneler, anne kimliğini daha merkeze almakta bir diğer ifadeyle annelik rollerini daha da pekiştirmekte ve bu süreçte yalnızlık hissederek izolasyon sürecini yoğun bir şekilde deneyimlemektedir.

Katılımcıların çoğunluğu, toplumun anneliğe bakış açısında değişim gerektiğine dair görüşlerini dile getirmiştir. Verilen yanıtlarda, anneliğin yargılanmaması, farklı annelik stillerine saygı gösterilmesi, geçmişle kıyaslamalardan kaçınılması, gereksiz akıl verilmemesi ve annelerin çocuk yetiştirme kararlarına müdahale edilmemesi yönünde talepler öne çıkmaktadır. Diğer katılımcılar ise babaların da çocuk bakımına aktif katılımının teşvik edilmesini, tüm sorumluluğun anneye yüklenmemesini, annelerin sadece fedakârlık ve vazgeçiş üzerinden tanımlanmayarak bir birey olarak görülmesini, desteklenmesini, mükemmel -hatasız- anne algısının kırılmasını istemektedirler. Anlaşılabacağı üzere çalışma, anneliğin sadece kadınlara yüklenen bir sorumluluk olarak algılandığını, babaların ise çocuk bakımında daha sınırlı bir rol üstlendiğini ortaya koymuştur. Katılımcıların sosyal medya kullanımları göz önünde bulundurulduğunda sosyal medyanın yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Verilen cevaplar doğrultusunda bu mecranın anneler için çocuk büyütmede hem destekleyici hem de baskı unsuru olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Katılımcıların ifadeleri, sosyal medyanın annelikle ilgili bilgiye ulaşmada ve deneyim paylaşımında önemli bir kaynak olduğunu,

ancak aynı zamanda annelikle ilgili idealize edilmiş kalıplar yaratarak anneler üzerinde ek bir baskı oluşturduğunu göstermektedir.

Genel olarak bakıldığında anneler, kendi annelik tarzlarını oluştursa da toplumsal beklentilerden, baskı ve eleştirilerden etkilenmektedir. Bu ise kimlik oluşumunda etkili olmaktadır. Bir diğer ifadeyle annelik sadece biyolojik süreç olmaktan ziyade güçlü toplumsal dinamiklerin şekillendirdiği bir kimlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların anlatılarında da öne çıkan, ‘fedakâr anne’, ‘sürekli denetime maruz kalan anne’ ve ‘yetersizlik hissi yaşayan anne’ ifadeleri literatürde tanımlanan idealleştirilmiş annelik normlarıyla örtüşmektedir. Özellikle Hays'ın(1996) ortaya koyduğu ‘yoğun annelik(instensive mothering)’ anlayışı, annelerin çocuğa yönelik sınırsız ilgi ve zaman ayırmaları gerektiğine dair normları işaret etmektedir. Bu anlayış ise çalışmada gözlenen ‘anneliğe adanmışlık’ ve ‘kendinden vazgeçme’ söylemleriyle paralellik göstermektedir. Benzer şekilde Douglas & Michaels (2004), medyada sunulan ‘yeni annelik’ ideolojisinin, kadınlara bir yandan çocuklarına mükemmel şekilde bakmaları gerektiğini, diğer yandan da bireysel varlıklarını korumaları gerektiğini telkin ettiğini savunmaktadır. Bu çelişkili beklentiler, katılımcıların yaşadığı ikili baskıyı ve suçluluk duygusunu da açıklamaktadır.

Gelecekte yapılacak araştırmalar için bu çalışmadan farklı olarak kuşak farkından ve içerisinde bulunulan toplumsal bağlamdan dolayı belirli yaş gruplarının veya çalışma hayatına dâhil olan ve olmayan annelerin dâhil edildiği bir örneklem belirlenebilir. Böylece annelik kimliğinin farklı dinamikleri daha detaylı bir şekilde incelenebilir. Özellikle çalışmayan annelerin annelik kimliğini daha yoğun bir şekilde sahiplenecekleri, buna karşın çalışan annelerin birden fazla rolü aynı anda üstlenmeleri nedeniyle annelik deneyimlerini daha farklı şekillerde ifade edecekleri varsayılmaktadır. Bunun yanında yapılan nitel çalışmaların nicel çalışmalarla desteklenerek nitel çalışmalarda keşfedilen durumun genel kitleler üzerinde tanımlanma biçimleri üzerine değerlendirmeler yapılabilir.

KAYNAKÇA

Abbott, A. (1999). *Department and Discipline: Chicago Sociology at One Hundred*. The University of Chicago Press.

- Arendell, T. (1999). *Mothering and motherhood: A decade review*. <https://www.semanticscholar.org/paper/Mothering-and-motherhood%3A-A-decade-review-Arendell/3fa4bb43ccd9878f0be9f421b7b21f91f45eb0ac>
- Arendell, T. (2000). Conceiving and Investigating Motherhood: The Decade's Scholarship. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 1192-1207. <https://doi.org/doi:10.1111/j.1741-3737.2000.01192.x>
- Arthur Kirby, J. L. (2010). Mind, Self and Society:The Overlooked Potential of G.H. Mead's Legacy. İçinde C. Hart (Ed.), *Legacy of the Chicago School A Collection of Essays in Honour of the Chicago School of Sociology During the First Half of the 20th Century* (first published, ss. 126-153). Midrash Publications.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Başol, G. (2008). *Bilimsel Araştırma Süreci ve Yöntem* (ss. 113-143). Lisans Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar* (1. Baskı). Siyasal Kitabevi.
- Blumer, H. (1962). Society as Symbolic Interaction. İçinde *Human behavior and social processes; an interactionist approach* (ss. 179-193). The Riverside Press.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. University of California Press.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (2022). *Eğitimde Nitel Araştırma Teori ve Metodlara Giriş*. Pegem Akademi.
- Boulton, M. G. (1983). *On Being a Mother: A Study of Women with Pre-School Children*. Tavistock.
- Burke, Peter. J., & Reitzes, D. C. (1981). The Link between Identity and Role Performance. *Social Psychology Quarterly*, 44(2), 83-92. <https://doi.org/doi:10.2307/3033704>
- Choi, P., Henshaw, C., Baker, S., & Tree, J. (2005). Supermum, superwife, supereverything: Performing femininity in the transition to motherhood. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 23, 167-180. <https://doi.org/10.1080/02646830500129487>
- Collett, J. L. (2005). What Kind of Mother Am I? Impression Management and the Social Construction of Motherhood. *Symbolic Interaction*, 28(3), 327-347. <https://doi.org/10.1525/si.2005.28.3.327>
- Dally, A. (1983). *Inventing Motherhood: The Consequences of an Ideal*. Schocken Books.
- Doucet, A. (2004). It's Almost Like I Have a Job, but I Don't Get Paid": Fathers at Home Reconfiguring Work, Care, and Masculinity. *Fathering: A Journal of*

Theory, Research, and Practice about Men as Fathers, 2(3), 277-303.
<https://doi.org/10.3149/fth.0203.277>

- Douglas, S., & Michaels, M. (2004). *The Mommy Myth: The Idealization of Motherhood and How It Has Undermined Women*. Simon and Schuster.
- Edgar, A., & Sedgwick, P. (2007). *Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar*. Açılım Kitap.
- Ehrensaft, D. (1984). When Women and Men Mother. İçinde J. Trebilcot (Ed.), *Mothering: Essays in Feminist Theory* (ss. 41-61). Rowman & Allanheld.
- Eyer, D. E. (1996). *Motherguilt: How Our Culture Blames Mothers for What's Wrong with Society*. Times Books/Random House.
- Garey, A. I. (1995). Constructing motherhood on the night shift: "Working mothers" as "stay-at-home moms". *Qualitative Sociology*, 18(4), 415-437.
<https://doi.org/10.1007/BF02404489>
- Goffman, E. (1961). *Encounters: Two Studies in the Sociology of Interaction*. Bobbs-Merrill.
- Goffman, E. (2004). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. Metis Yayınları.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B., & Taşgın, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri Teorik Çerçeve Pratik Öneriler 7 Farklı Nitel Araştırma Yaklaşımı – Kalite Ve Etik Hususlar*. Seçkin Yayıncılık.
- Güngör, N. (2022). *İletişim Kuramlar Yaklaşımlar*. Siyasal Kitabevi.
- Hare-Mustin, R. T., & Broderick, P. C. (1979). The Myth of Motherhood: A Study of Attitudes Toward Motherhood. *Psychology of Women Quarterly*, 4(1), 114-128. <https://doi.org/doi: 10.1111/j.1471-6402.1979.tb00702.x>
- Hays, S. (1996). *The Cultural Contradictions of Motherhood* (Yale University Press).
- Hewitt, J. P., & Shulman, D. (2019). *Benlik ve Toplum: Sembolik Etkileşimci Sosyal Psikoloji*. Bilge Kültür Sanat.
- Hofstede, G. J., Pedersen, P. B., & Hofstede, G. (2002). *Exploring Culture. Exercises, Stories and Synthetic Cultures*. Intercultural Press.
- Jiman, I. M. (2015). *Mothers as Consumers of Childcare Centres Living up to the image of the ideal mother* [Master Thesis]. https://research-api.cbs.dk/ws/portalfiles/portal/58438698/Ida_Maria_Jiman.pdf
- Johnston, D. D., & Swanson, D. H. (2006). Constructing the "good mother": The experience of mothering ideologies by work status. *Sex Roles: A Journal of Research*, 54(7-8), 509-519. <https://doi.org/10.1007/s11199-006-9021-3>
- Kaufman, P., & Feldman, K. A. (2004). Forming Identities in College: A Sociological Approach. *Research in Higher Education*, 45(5), 463-496.
<https://doi.org/10.1023/B:RIHE.0000032325.56126.29>
- Kılınç, E. (2018). Nitel Araştırmada Geçerlilik ve Güvenirlik. İçinde Ş. Aslan (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Nitel Karma Nitel Tasarımlar İçin Bir Rehber* (Birinci Baskı, ss. 409-421).

- Kutzer, R. (2013). *Maternal and professional identity change during the transition to motherhood*. <http://dspace.lib.cranfield.ac.uk/handle/1826/8064>
- Laney, E. K., Hall, M. E., & Willingham, M. M. (2015). Becoming a Mother: The Influence of Motherhood on Women's Identity Development. *Identity*, 15(2), 126-145. <http://dx.doi.org/10.1080/15283488.2015.1023440>
- Larossa, R. (1998). The Cultural Contradictions of Motherhood. By Sharon Hays. Yale University Press, 1996. 252 pp. Cloth, \$25.00. *Social Forces*, 76(3), 1159-1160. <https://doi.org/10.1093/sf/76.3.1159>
- Littlejohn, S. W. (1977). Symbolic interactionism as an approach to the study of human communication. *Quarterly Journal of Speech*, 63(1), 84-91. <https://doi.org/10.1080/00335637709383369>
- Lopata, H. Z. (2003). Symbolic Interactionism and I. *Symbolic Interaction*, 26(1), 151-172. <https://doi.org/10.1525/si.2003.26.1.151>
- Macdonald, C. L. (1998). Manufacturing Motherhood: The Shadow Work of Nannies and Au Pairs. *Qualitative Sociology*, 21(1), 25-53. <https://doi.org/10.1023/A:1022119309086>
- March, K. (2005). Perceptions of Motherhood through the Lens of Adoption. İçinde *Doing Ethnography: Studying Everyday Life* (First Published, ss. 238-247). Canadian Scholars' Press. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=d3jL-nsOWqQC&oi=fnd&pg=PP1&dq=The+Construction+of+Ideal+Motherhood:+An+Evaluation+in+the+Context+of+Symbolic+Interactionism&ots=-25jibfwzd&sig=_piyGANjP5yscPWT3Lhf-bUFJJU&redir_esc=y#v=snippet&q=mother&f=false
- May, V. (2008). On Being a 'Good' Mother: The Moral Presentation of Self in Written Life Stories. *Sociology*, 42(3), 470-486. <https://doi.org/doi:10.1177/0038038508088836>
- McKillop Jr., K. J., Berzonsky, M. D., & Schlenker, B. R. (1992). The Impact of Self-Presentations on Self-Beliefs: Effects of Social Identity and Self-Presentational Context. *Journal of Personality*, 60(4), 789-808. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00274.x>
- Mead, G. H. (1934). *Mind Self and Society*. university of chicago press.
- Mercer, R. T. (1981). A Theoretical Framework for Studying Factors that Impact on the Maternal Role. *Nursing Research*, 30(2), 73-77.
- Mial, C., & March, K. (2005). Interpretive Practices and the Role of Qualitative Methods in Informing Large-Scale Survey Research. İçinde C. E. Mial, P. Dorothy, & W. Shaffir (Ed.), *Doing Ethnography: Studying Everyday Life* (First Published, ss. 38-52). Canadian Scholars' Press.
- Miller, T. (2007). "Is This What Motherhood Is All About?": Weaving Experiences and Discourse through Transition to First-Time Motherhood. *Gender and Society*, 21(3), 337-358.
- Millward, L. J. (2006). The transition to motherhood in an organizational context: An interpretative phenomenological analysis. *Journal of Occupational and*

Organizational Psychology, 79(3), 315-333.
<https://doi.org/doi:10.1348/096317906x110322>

Mulcahy, C. M., Parry ,Diana C., & and Glover, T. D. (2010). Play-group politics: A critical social capital exploration of exclusion and conformity in mothers groups. *Leisure Studies*, 29(1), 3-27.
<https://doi.org/10.1080/02614360903266973>

Neuman, W. L. (2019). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (Ö. Akkaya, Çev.; 8. bs, C. 1). Siyasal Kitabevi.

O'Donohoe, S., Hogg, M., Maclaran, P., Martens, L., & Stevens, L. (2013). *Motherhoods, Markets and Consumption: The Making of Mothers in Contemporary Western Cultures*. Routledge.

Owens, T. J., Robinson, D. T., & Smith-Lovin, L. (2010). Three Faces of Identity. *Annual Review of Sociology*, 36(Volume 36, 2010), 477-499.
<https://doi.org/10.1146/annurev.soc.34.040507.134725>

Park, R. E. (1950). *Race and Culture*. Free Press.

Park, R. E., & Burgess, E. W. (1969). Man Not Born Human. İçinde M. Janowitz (Ed.), *Introduction to the science of sociology including the original index to basic sociological concepts* (ss. 79-85). The University of Chicago Press.

Phoenix, A., Woollett, A., & Lloyd, E. (1991). *Motherhood: Meanings, Practices and Ideologies*. SAGE Publications.

Reynolds, L. T., & Metzger, Bernard N. (1973). The Origins of Divergent Methodological Stances in Symbolic Interactionism. *The Sociological Quarterly*, 14(2), 189-199.

Rose, A., M. (1962). A Systematic Summary of Symbolic Interaction Theory. İçinde *Human behavior and social processes; an interactionist approach*. (ss. 3-20). The Riverside Press.

Roxburgh, S. (1997). The effect of children on the mental health of women in the paid labor force. *Journal of Family Issues*, 18(3), 270-289.
<https://doi.org/10.1177/019251397018003003>

Shelton, N., & Johnson, S. (2006). "I Think Motherhood for me was a bit Like a Double-Edged Sword": The Narratives of Older Mothers. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 16(4), 316-330.
<https://doi.org/10.1002/casp.867>

Smart, C. (1996). Deconstructing Motherhood. İçinde E. B. Silva (Ed.), *Good Enough Mothering?: Feminist Perspectives on Lone Motherhood* (ss. 37-57). Routledge. <https://www.routledge.com/Good-Enough-Mothering-Feminist-Perspectives-on-Lone-Motherhood/Silva/p/book/9780415128902>

Song, S. (2007). *Justice, Gender and the Politics of Multiculturalism*. Cambridge University Press.

Stevenson, N. (2003). *Cultural Citizenship Cosmopolitan Questions*. Open University Press.

- Strauss, A. (1962). Transformations of Identity. İçinde *Human behavior and social processes; an interactionist approach* (ss. 63-86). The Riverside Press.
- Stryker, S., & Serpe, R. T. (1982). Commitment, Identity Salience, and Role Behavior: Theory and Research Example. İçinde I. W. & K. E. S. (Ed.), *Personality, Roles, and Social Behavior* (ss. 199-218). https://sci-hub.se/10.1007/978-1-4613-9469-3_7
- Sutherland, J.-A. (2010). Mothering, Guilt and Shame. *Sociology Compass*, 4(5), 310-321. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2010.00283.x>
- Tardy, R. (2000). But I Am a Good Mom': The Social Construction of Motherhood through Health-Care Conversations. *Journal of Contemporary Ethnography*, 29(433-473). <https://doi.org/doi:10.1177/089124100129023963>
- Triandis, H. C. (1989). The Self and Social Behavior in Differing Cultural Contexts. *Psychological Review*, 96(3), 506-520.
- Villalobos, A. (2014). *Motherload: Making It All Better in Insecure Times*. Univ of California Press.
- Wells, L. E. (1978). Theories of Deviance and the Self-Concept. *Social Psychology*, 41(3), 189-204. <https://doi.org/10.2307/3033556>
- Woodward, K. (1997). *Identity and Difference*. SAGE.